

KAITSE KODU!

Valmistuge
üleriiklistele
suusavõistlustele

21. ja 22. veebr. s. a.

No 6
1931
20 senti

Uuest aastast uus nägu,

sellise lubaduse andsime
lugejatele vana aasta lõpul.

● Nagu lugejad ise nüüd näevad, ei ole „KAITSE KODU!“ tulnud uuest aastast nende ette mitte üksi uue välimusega, vaid ka paremini korraldatud sisuga, rahuldades ka kõige pünlükuma maitsega lugejate nõudeid.

● Meie püüd on olnud kogu aeg edasi tõtata ja pakkuda lugejatele võimalust mööda kõige paremat. Siirdunud uuest aastast värvtrükkile ning vabates iga numbriga kaanepildi välimust, kõik see nõuab „KAITSE KODU!“ suuri jõupingutusi, et hoiduda senise lugejate arvu juures pealvee.

● Kuigi „KAITSE KODU!“ levimine on olnud kiire, ei ole meie siiski kaugeleki kätte saanud neid tagajärgi, mida näha sooviksime. Me näeksime heameelega, et iga „KAITSE KODU!“ lugeja, kui ajakiri temale meeldib, soovitaks seda ka oma naabrile, aidates seega meie ühise häälekandja levitamisele kaasa. Kui Teie aga leiata ajakirjas mõningaid puudusi, siis teatage sellest meile, et võiksime need kõrvaldada.

● Iga kaitseliitlase ja riiklikult mõtleja kodaniku moraalne kohus on aidata kaasa „KAITSE KODU!“ levitamisele.

* * *

Igaüks on tervitatud ja tänatud, kes tuleb meiega meie rahvuslikus kultuuritöös.

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseliidu peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol.-ltm. J. M a i d e, telefon 6-88.

Tegev toimetaja L. S ö e r d, telef. 8-29.

Toimetaja kõnetunnid kella 10—12.

Kaastõõ arvatakse tasuta alla, kui sellele taastõõndmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirja alal ei hoita.

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Tallusejuht Richard Jukk, tel. 8-29.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/2 a. 3 kr., 1/4 a. kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad 4 üks lehekülj: teksti ees 50 kr., tekstis 30 kr., teksti järel 40 kr. Välimine kaas 80 kr., sisemised 60 kr.

*

Nr. 6

1931

SISUKORD:

Kaas: Valmistuge Meriiklikele suusavõistlustele 21. ja 22. veebruaril s. a.

Titel: Talveunes.

N. Rg.: Tulevikusõjast.

E. L.: Suuskadel Tallinnast Petseri.

— Kaitseliidu paigavahe-suusamine ümber Eesti.

— Samariitlaste kursused Jõeletmes.

— Kangelased õhus.

R. S.: 10.000 pilti Eestist ja välismaalt.

Yrjö Rauhanhelmo: Kui soomlased Ameerikas mässasid.

— Ülevaade kaitseliidu majanduslikust tegevusest 1929/30. oelarveaastal.

Kaitseliitlaste tarvete ladu

Tallinnas, Kaarli t. 8.

■

Soovitab odavate

hindadega:

Sportipüsse «Erma», «Geco», «Achilles», «Kaba» ja «Bayard»;

Igas kaliibris **püstol-browninguid, naagaane:**

Vint- ja sportipüssi ja püstoli **padruneid;**

Püssiõli ja püssipuhastusabinõusid;

Märklehti;

Suusasidemeid;

Sireen-vilesid;

Käelinte;

Kaitseliidu rinnamärke;

Elektritaskulampe;

Diopter-sihikuid ja kirpe

j. n. e. j. n. e.

■

Juhime lugupeetud lugejate ja kuulutajate tähelepanu seilele,
ei

„Kaitse
Kodu!“

järgm. number (nr. 7/8) ilmub
21. veebruaril s. a.

**vabariigi aastapäeva
kaksiknumbrina.**

—♦—

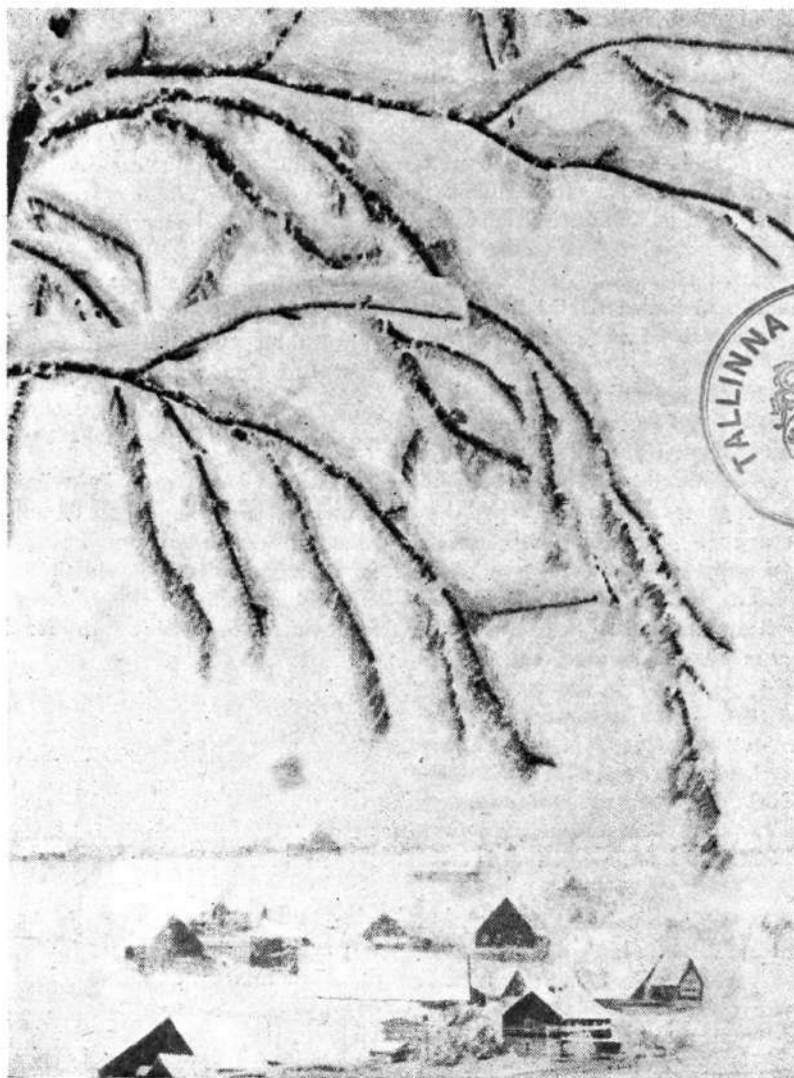
KAITSE KODU!

ILMUB KORD NÄDALAS

Nr. 6

Tallinnas, laupäeval, 7. veebruaril 1931

Seitsmes aastakäik

TALVEUNES

TULEVIKUSÕJAST

N. Rg.

Tihti leiame ajakirjanduses lühemaid või pikemaid kirjutusi tulevikusõjast või, nagu seda nimetatakse, „moodsast sõjast“. Neis kirjutistes tuuakse ette igasuguseid olevaid ja olematuid sõjakoletisi-relvi ja püütakse sel või teisel teel ette aimata tulevikusõja iseloomu, eriti aga võitluste käiku. Kahjuks jäävad need kirjutused aga ühekülgseiks ja isegi hirmuäratavaks fantastiliseks mõtete kuhjamiseks. Neis püütakse peaaegu kõiki küsimusi ülemäära liialdada ja teha õudsemaks kui nad tõeliselt on. Lihtkodanik, kelle sõjaline silmaring on piiratud, loeb neid ja hirmujudinad jooksevad tal üle selja. Kodanikul tekib mingi ebamäärane ja seletamatu kartus järgneva sõja ees, mida ta nende kirjutuste põhjal näeb palju hirmsamana möödunud sõjast, mille ta võib-olla ise kaasa tegi. Siinkohal peab tähendama, et kirjutuses ei püüta sugugi rõhutada, nagu poleks sõda üldse, ükskõik kus ja millal, kole ja eitav nähtus. Patsifistlikust seisukohast väljudes on ehk soovitatav, et massides valitseks hirm ja kartus järgneva sõja ees, kuid kahjuks see hirm ainuüksi ei suuda veel karvaväärtki ära hoida sõda. Vaevalt suudavad patsifistid mõjutada sõdade käiku ja ajalugu.

Riigikaitse seisukohalt on aga niisugused liialdatud kirjutused mõnevõrra kahjulikud, sest nendega mõjutatakse tahtmatult tulevase võitlejaid-kodanikke ja ühes sellega ka massi. Need kirjutused võivad kodanikes äratada kindlusetuse ja teadmatuse tundeid ja võivad olla isegi asjatu arguse ja pessimismi juureks. Kokku võttes need kirjutused, faktide ebaõige ja tendentsliku valgustamise tõttu, võivad mõjutada negatiivselt meie tulevase võitleja moraali. Seepärast olukorra tõetruu valgustamine sõjanduse alal on rahualjal hädapärast tarviline.

Käesoleva kirjutuse eesmärgiks ongi tuua mõnevõrra selgust kui mitte just järgneva sõja, siis vähemalt praeguse relvastatud jõudude seisukorra ja arenemise sihtide kohta. Faktide tõetruu valgustamise tagajärjel avaneb igaljuhul võimalus otsustada, kuivõrra võivad muutuda ja hirmsamaks minna võitlused tulevikusõjas.

Kõigepealt tuleb tähendada, et relvad, nende hulk ja headus on otsesuhtelises vahekorras riigi tööstusliku arenemise, maapõue varanduste ja majandusliku rikkusega. Seepärast on relvade tehniline arenemine, täienemine ja hulk suurel määral olenev selle või teise riigi tööstuslikust tõusust ja majanduslikust jõukusest.

Iga uus sõda algab sealt, kus lõppes eelmine. See on tõde, sest manöövrid ja tehnilised leiutised rahualjal ei anna laiaulatuselisi õpiseid juhtimise ja abinõude kasutamise alal, kuna pole tõelist vastast. Sõjakunst on brutaalne ja uusi põhjalikke õpiseid võib saavutada ainult verehinnaga. Näiteks olgu toodud lennukäsitamise ja ühtlasi ka ülesehitamise küsimus. Lahing-

lennukeid oli juba enne maailmasõda ja neid kasutati ka manöövreil, kuid ebaselgeks jäid siiski küsimused, kuidas kasutada lennukäsitamist, kuidas ta mõjutab maa- ja mereväe tegevust ja kas on tarviline asuda ta hoogsale suurendamisele. Seevastu maailmasõjas juba algusest peale ilmnis lennukäsitamise reaalne väärtus, mille tulemuseks oli nende massiline produtseerimine. Poleks aga maailmasõda olnud, siis võime kindlad olla, et lennukäsitamine oleks veel praegugi olnud kaugel nendest terashallidest kotkastest, mis iga päev tiirlevad aerodroomide kohal. Seega ainult sõda arendab relvi ja teeb seda kiire tempoga. Selleks on kaks põhjust: tegelik sõjaväli ja suured krediidid. Rahuaeg seevastu arendab sõjatehnilisi küsimusi aeglaselt ja mitte täies ulatuses. Seepärast, püüdes ette aimata järgneva sõja iseloomu, peame kõigepealt peatuma maailmasõja tulemustel ja selle järele võtma arvesse need tehnilised ja taktikalised täiendused, mis maailmasõjale järgneva ajajärg on toonud. Viimaste hindamisel on tarvis eriti teravasti pidada silmas seda, et nad on arenenud välispool tegelikku sõjavälja ja võitlust.

Püüan nüüd lühidalt iseloomustada nüüdisaja relvastatud jõude.

A. Maavägi.

1. Jalavägi. Jalavägi on jäänud ikkagi tähtsaimaks väeliigiks, sest ta suudab iseseisvalt võidelda ükskõik mis olukorras; ta suudab vallutada maastikku ja seda ka kaitsta. Jalaväe lugemine endiselt tähtsaimaks väeliigiks kõrvaldab juba iseendast kartused suurist enneolematuist tehnilisist koletisist.

Mis puutub jalaväe relvastusse, siis siin on märgata, et püütakse eeskätt tõsta jalaväe tulejõudu ja teiskätt teha teda iseseisvamaks võitlustes, andes selleks talle juure kahureid. Nüüdisaja jalaväe rügement on varustatud kerge- ja raskekuulipildujatega, miinipildujatega ja kahuritega (37 mm — 76 mm). Samade abinõudega oli jalavägi lahinguis ka maailmasõjas. Mõnevõrra on tõusnud ehk siiski tulejõud, sealjuures aga püss on jäänud endiselt jalaväe peamiseks relvaks. Võiks ehk kerkida küsimus, et kas ei ole lähemas tulevikus ette näha jalaväe varustamist automaatrelvadega püsside asemel. Tuleb arvata, et jalaväe varustamine säärase suure arvu automaatrelvadega jääb veel kauaks ajaks, kui mitte üldse, teostumatuks. Eeskätt muutuks laskemoonaga varustamise probleem niisugusel korral väga keeruliseks, kuna automaatrelvade juures on padrunite kulu väga suur, teiskätt tõuseks relvade ja laskemoona valmistamise tõttu tööstusel lasuv niikuinii suur koorem veelgi suuremaks. Vaevalt on loota, et tööstus praegusel ajal ja ka lähemas tulevikus suudaks seda koormat kanda. Edasi vähendaksid automaatrelvad säärasel juhtumil tunduvalt

jalaväe liikuvust, mida ei saaks lugeda positiivseks saavutuseks.

Palju tõenäolisem on, et tulevikus jalaväele antakse juure tarbekorral kergesti ja kiiresti liikuvaid ühe-mehe-tanke. Kuid tuleb arvata, et ka see küsimus ei lahene enne kui tulevikusõjas.

Jalaväe tulejõu tõusmise tagajärjel on suurenenud kaotused lahingus. Sellega on jalavägi taktikalistes piirides juba praegu kaotanud mõnevõrra oma liikuvust. Liikuva sõja oludes püütakse kaotusi otseteed kompenseerida kindlustustega, selle tagajärjel sõjategevus võib hõlpsasti omandada positsioonilise ilme.

2. **Kahurvägi.** Kaliibrilt on kahurvägi peaaegu muutmata, konstruktsioonilt ta püüab saavutada: 1) tule painduvust, milleks harulafetid ja 2) suuremat laskekaugust, milleks mõnesugused materjaalosa täiendused võrreldes endiste süsteemidega. Siin peab aga otseteed tähendama, et laskekauguse suurenemisega käib käsikäes süsteemi raskenemine, mis mõjub halvavalt liikuvusele. Seepärast tuleb arvata, et ka moodsaate kahurite laskekaugus jääb veel esialgu piiratuks, umbes 10—15 km. Lähema aastakümne jooksul peab arvestama seda, et suurem osa suurtükke on pärit maailmasõjaajast, kuna ükski riik ei jõua ropsupealt ümber varustada end uute süsteemidega. Nende laskekaugus oleks umbes 6—12 km, mida ka lähemas tulevikus tuleks arvestada.

Laskemetoodid on täienenud, s. o. tehniliselt on laskmine geodeetiliste võtete, heade kaartide ja mitmesuguste andmete arvesse võtmise tõttu läinud täpsemaks. See lubab kokku hoida laskemoona. Kuid täpsus nõuab aega, seetõttu liikuvast sõjas on tuli vähem täpne.

Kas kahurite arvu püütakse tõsta, on raske ütelda, kuid selge on, et sõjas millalgi pole olnud kahurväge külluses. Kahurväe materjaalosa arvulist suurendamist rahuajal pidurdavad kaks asjaolu, ja nimelt: kahurite kõrge hind ja kartus uute ning paremate ja täiuslikumate süsteemide ees, mis võivad ilmuda kui mitte täna, siis homme. Tuleb igatahes arvestada seda, et praegu on jalaväe üksuse peale rohkem kahureid kui maailmasõja ajal, ja see ei jäta oma mõju avaldamata vägede taktikalisele liikuvusele.

Raskete kindluse kahurite ja väga raskete kahurite kohta peab tähendama, et neid on olnud ja on praegugi väga piiratud arvul. Nad on statsionaalsed relvad ja leiavad kasutamist peamiselt positsioonisõjas ja kindlustes. Väga raskete kahurite, näiteks nende, mis tulistasid Pariisi, mõju on peamiselt küll moraalne.

Teoreetiliselt on võimalik kahuritulega hävitada ükskõik kui tugevate kindlustustega varjatud vaenlast. Praktiliselt on see aga täiel määral olenev riigi majanduslikust seisukorrast ja tööstusest. Seetõttu säärrast tuld võib lubada sõdija ainult väga piiratud maaalale ja suurte ajavahemike järele.

3. **Ratsavägi.** Puhast ratsavägi püsib veel Ida-Euroopas, kus operatsioonidel on väga suur amplituud. Lääne-Euroopas on puhast ratsavägi kadumas. Tulejõu suurendamise tõttu on temalt võetud kergus ja

liikuvus. Arenenud teede võrk lubab ikka rohkem ja rohkem panna ratsaväe ülesandeid rattureile. Seetõttu on ratsaväest kujunemas kerged osad, s. o. ratsavägi, ratturid, soomusautod ja tarbekorral autodele asetatud jalavägi ja kahurid. Ekslik oleks arvata, et ratsavägi on täiesti kadumas. Nii kattel, luurel, tiivakaitsele kui jälitamiselgi on tal täita suuri ülesandeid.

4. **Insenerivägi.** Kuna võitlusväljale on oodata nagu maailmasõjaski suuri relvastatud masse, siib vajab liikumisteede korrashoid ja juurehitamine palju vilunud töölisi. Eriti rohkesti mitmesuguse tehnilise ala töölisi nõuab aga positsioonisõda, mille tekkinud tulevikus on täiesti võimalik. See kõik on sundinud suurendama pioneerosi, mis sisuliselt on eriettevalmistusega jalaväe osad ja võivad eduga jalaväena lahingust osa võtta.

Suurte armeede ilmumine sõjaväljale kui ka tule mõju suur kaal lahingus on nihutanud esile sideme küsimuse. Sideosad on täiendatud mitmesuguste tehniliste vahenditega ja koosseisult suurendatud ning tehtud painduvamaks. Sidemel, nüüdisaja määratu suurte lahinguväljade tõttu, on suur ja kaaluv tähtsus. Juhtimine praegusel ajal on rohkem olenev tehnilisest sidemest kui millalgi varem. Ainult hea ja pideva sideme juures on võimalik kogu keeruka sõjalise mehhanismi ühtlane käimapane teatud eesmärgi saavutamiseks.

5. **Soomusväed.** Soomusautod on oluliseks relvaks teede suunas tegutsevaile osadele. Normaalselt tegutsevad s.-autod koos kiiresti liikuvate osadega, nagu ratsaväega ja ratturitega. S.-autode tegevus on piiratud olemasolevate teedega. Nende tulejõud on olenev süsteemist. Tulejõu suurenemisega käib käsikäes süsteemi raskenemine, seega ka liikuvuse vähenemine ja nõue heade teede järgi. Sama lugu on ka teraskattega.

Tank on konstruktsioonilt ja omadustelt peamiselt positsioonisõja „relv“. Vähemal määral saab teda kasutada liikuva sõja oludes. Kuid viimased aastad on toonud siin mõnesuguseid täiendusi. Praegu käib peaaegu igas riigis, peamiselt aga Inglismaal, kerge ühe-mehe-tankide katsestamine. Neid tanke võib eduga kasutada ka liikuva sõja oludes. Nagu katsed (manöövrivõid Inglismaal) on näidanud, võivad sääraseid kerged tankid võtta eduga osa eelosade lahingust ja teatud ajani isegi maastikku enda käes hoida. Kerge tankide peamine väärtus peitub nende kiires liikumises, tulejõus ja sõitja teraskaitse. Aastast-aastasse täieneb kerge tanki tüüp. Vaevast paar aastat tagasi üldist tunnustamist leidnud tüüp ei kõlba juba tänäva. See mõjutab muidugi nende tarvitamisele võtmist suuremal arvul, kuna valitseb kartus, et väljaantud raha osutub asjatult väljavisatuks.

Pole alust ka oletusel, et jalavägi oma enamikus lähemal aastakümnel asetatakse kergeile tankidele. See oleks ruumilt ning eesmärgilt otstarbetu ja majanduslikult liig koormav, sest tehnilised vahendid eriti nende arenemise algastmeil on oma uuduse ja puuduliku konstruktsiooni tõttu väga ebakindla väärtusega. Olemasolevad kerged tankid jäävad praegusel ajal kahtlemata oluliseks jõuks motoriseeritud osade juures.

Soomusrongi väärtus on väga ebastabiilne. Positsioonisõja ajajärgul kui ka välisõjas enam-vähem intensiivsemas löikudes on ta lahingukaal väike. Ta kujuneb raudteele asetatud patareiks. Laiadel rinnetel, vägede hõreda ja grupilise asetuse juures ja seal, kus tegevus möödub kaleidoskoopilise kiirusega, võivad soomusrongid saavutada selle kaalu, mis neil oli näiteks vabadussõjas. Raudtee võimaldab ka liikuvast sõjas viia ette raske raudtee kahurväe, mis soodsa teedevõrgu juures võib tunduvalt suurendada tulejõudu.

6. Sõjagaas. Keemia loetakse üheks kõige arenenumaks teadusalaks, seepärast ka kummalisi ootamatusi sel alal on vaevalt ette näha. Katsed, mis peaaegu igas riigis toimetatakse sõjagaasi alal, on kaetud saladuse looriga. Ka maailmasõjas ei selgunud sõjagaasi ratsionaalsed kasutamisi viisid ja ainete kombinatsioonid. Kuid toetudes keemia kui teadusharu arenevusele ja maailmasõja õpiseile võime enam-vähem eksimatult seada üles mõned püsivad põhimõtted.

Kõigepealt on koormatud sõjagaas sõdurit, tuues ta rakmeile lisaks tegevust takistava torbiku ja tulevikuks võib-olla isegi õliriided. Edasi aeglustab sõjagaasi olemasolu lahingutegevust sisuliselt. Kuid mitte ükski sõdurile, vaid ka lihtkodanikule on sõjagaas surunud peale tarviduse muretseda torbik ja sõja korral kanda seda alaliselt kaasas. On tekkinud paratamatut tarvidust organiseerida igas elamus gaasikindel ruum. Seega sõjagaasi mõju ulatub isegi ehitustehnikasse.

Sõjagaas on kahtlemata neid sõjalisi abinõusid, mida sõja korral saab tunda suurem osa kodanikke, kes elavad riigi tähtsamais tsentrumeis. Lennuväe suure tegevusraadiuse tõttu (tegevusraadius on lennukaugus baasist märgini (edasi-tagasi)) on tõenäoline, et eeskätt ja korduvalt just tähtsamad tsentrumid ja sõlmed langevad gaasitamise alla.

Sõjagaasil on kaks tegevussuunda: üks hingamis- elundeile ja limanahkadele ja teine nahale. Vastavalt sellele kaitstakse inimest kas ainult torbikuga või torbikuga ja õliriidetega. Igal juhul on tarviline torbik, üperiiditaoliste ainete vastu lisaks veel õliriided. Seepärast on täiesti tõenäoline, et tuleb sõdureid varustada õliriidetega. Ehkki sõjagaas on tembeldatud hirmsaimaks relvaks, siiski on ta tarvitusele võtmine tuleviku sõjas täiesti tõenäoline. Relvade tarvitusele võtmist ei saa lepingud keelda. Ja kui sõjas üldse on maksivad mingisugused seadused, miks siis ei keeldu eeskätt püssirohtude, seega ka tulirelvade, tarvitamist, toovad ju tulirelvad suuremaid kaotusi kui sõjagaas? Statistika näitab, et maailmasõjas suri 12% tulirelvadest tabatuist ja ainult 2,5% sõjagaasist tabatuist (muidugi on mõtetu eitada, et sõjagaas pole suurendanud juba nii-kui-nii suurt kaotuste arvu). Viimane protsent, gaasikaitse hea korraldamise ja varustuse juures, langeks veelgi, sest gaasi eest on end ikkagi kergem kaitsta kui tule eest. Seda kaitset tuleb aga korraldada. On ülim aeg, et kõik ühingud ja seltsid, ükskõik mis kultuurilisi ja majanduslikke sihte nad ka ei taotleks, alatisealt peaksid silmas ja arendaksid oma huviringkonnas gaasikaitse küsimust. Siin on lai ja tänuväärne tegevusväli.

Taktikaliselt võib sõjagaas oluliselt muuta lahingutegevust eriti just positsioonisõjas, kus nüüd võib osutada kahjulikuks asuda vaenlase lähedusse. Võivad tekkida gaasitõkked sarnaselt traattõketele, kuid nende sügavus oleks palju suurem. Sügavuse määrajaks oleks eeskätt kahurväe laskekaugus ja teiskätt maastik.

Liikuvast sõjas jääb sõjagaas ikkagi teise järgu tähtsusega relvaks, kuna tegelikud gaasitamised nõuavad määratumat hulka laskemoona, mille järelevedu aga liikuva sõja olukorras on raskendatud.

Peamiseks sõjagaasi kasutajaks on ja jäävad lähemas tulevikus kahurvägi ja lennurvägi.

Poleks üleliigne siinkohal paari sõnaga peatuda mitmesuguste epideemiate levitamise võimalustel. Tavaliselt riigi suuremad tsentrumid saavad vett kas jõgedest või järvedest. Lennuväe suur tegevusraadius võimaldab pilduda neisse veekogudesse baktereid, mis soodsa olukorra juures paljunevad kohutava kiirusega ja kutsuvad välja epideemia. See nõuab säärase veekogude piimlikku kaitset ja ka kõigi kodanike valvsust ning piimlikku ja täpset eeskirjade täitmist, mis harilikult sõja alul avaldatakse üldiseks teadmiseks. Iga kodanik peab võtma omaks põhimõtte, et afiiseeritavil eeskirjadel puudub liigne sõna ja liigne nõudmine.

7. Motoriseerimine ja mehhaniseerimine. Motoriseeritud osad (s. o. autodele asetatud väeosad) leiavad järjest suurema tunnustuse. Liikumise kiiruse tõttu neid ei ole üksi kasulik tarvitada eelosadena peajõududele, vaid ka varuosadena. Nendega saab juht lahingus täielikumaks lahingukäigu pereinimeks, kuna ta võib lasta areneda sündmusil kaemini ja siis alles oma kiiresti liikuva varu viisata tegevusse. Motoriseeritud osad annavad sõjategevusele suurema liikuvuse ja lahingutegevusele painduvuse, sest nad pole seotud sedavõrd maastikuga kui jalavägi. Nad võivad kiiresti vaenlasest lahti lüüa, et ilmuda ootamatult mujal. Kuid nad on seotud teedega.

Mehhaniseeritud osad, peamiselt kahurvägi, on mõnevõrra lahendanud veo küsimuse. See küsimus on arenemisel. Igatahes nõuab kahurväe kasutamise otsustarbekohasus, et kahur liiguks ja tulistaks ühelt ja samalt mehhaniseeritud aluselt. See tagaks jalaväele katkematu tuletoetuse.

B. Õhuvägi.

Lennuvägi on mõnevõrra muutnud endise sõja ja lahingu ilmet. Ta viib sõjategevuse sügavasse vaenlase seljatagusesse, pildudes seal brisant- ja gaaspomme ja tehes dessante, näiteks, raudteede lõhkumiseks. Viimane asjaolu nõuab nii raudtee- kui ka postiametkonna varustamist relvadega. Samal ajal gaasioht nõuab gaasikaitse korraldamist kogu riigis.

Lennuväe arenemine on toonud juure uusi kulusid nii enda ülesehitamiseks kui ka moondamiseks ja õhukaitse korraldamiseks. Õhukaitse kahurväe alal on süsteeme ja laskeabinõusid, mis on väga head, kuid hinnalt väga kallid. Seetõttu on õhukaitse kahurvägi enamalt jaolt süsteemilt vananenud ja head kahurid arvult piiratud. Õhukaitse raskus on veel praegu endiselt lennuväe enda peal.

Lennuväe suurearvuline ilmumine järgneva sõja lahinguväljadele on tõenäoline. Seevastu ei näi olevat zepitaolisil õhulaevul veel lähemate aastate jooksul suurt lahinguväärtust.

D. Merevägi.

Nagu kirjandusest näha, on suured mereriigid veel huvitatud suurtest soomuslaevadest. Seda tuleb seletada suurte mereriikide pikkade operatsiooniliinidega, mis suunduvad üle ookeanide ja ulatuvad tuhandeile miilidele. Tuleb arvata, et lähemate merede laevastikud peaksid koosnema vähemaist, kuid kiirliikuvast laevadest. Allveelaevad ja torpeedomootorid, kasutades rannasoppe, oleksid suureks toeks rannakaitsele.

Lennuvägi on oma mõju avaldanud ka tegevusele merel nii vee peal kui ka vee all. Piiratud meredel, nagu näiteks Läänemerel, on soodsa ilmastiku juures eskaadrite liikumine, nende suurus ja koosseis alatiselt kindel. See teeb eskaadrite liikumisele suuri takistusi ja seob neid nähtavasti baaside — rannakindluste — külge.

See oleks lühidalt kõik, millega võiks kõige üldisemais joonis iseloomustada nüüdisaja relvastatud jõude ja nende arenemise sihte. Peab tähendama, et kaugemale maailmasõja-aegsest olukorrast pole jõutud ja mingisuguseid saladuslikke kõletisi sõjanduse põllule pole ilmunud. Ja kuigi peaks midagi ilmuma, siis leitakse sellele otseteed vastuabinõu nagu igale mürgile leitakse vastumürk. Ehkki teoreetiliselt on võimalik mõnele relvale anda ürgjõuline purustamis- ja hävitamisvõime, on see praktiliselt siiski teostamatu.

Lõpuks ei oleks liigne püüda iseloomustada maailmasõja õpiste varal järgneva sõja üldist iseloomu. Selleks mõned read.

Tähtsaimaks iseloomustavaks teguriks on see, et sõjast võtab osa (aktiivselt ja passiivselt) kogu rahvas, kogu riik. Sellega käib käsikäes riigi sõjaliste jõudude (s. o. sõjaväe, tööstuse) mobiliseerimise aeglus. Seega enam-vähem võrdsete jõududega ja majandus-

VÕISTLEJAD ÕHUS.

Kaks lindu — üks terasest, teine sulgedest ja lihast — on sattunud õhuteekonnal vastamisi. On juhtumisi, kus nad on kaotanud sealjuures mõlemad elu.

liku jõukusega riikide juures ei saa sõja alul lootda sõja otsustamist. Selle tagajärjel võib sõjategevus juba sõja alul hõlpsasti omandada positsioonilise ilme ja sõja kestvus võib pikeneda. Kestev sõda nõuab suuri majanduslikke varasid ja palju elavat jõudu. Seetõttu tarbeainete ratsionaalsest jaotamisest ei saa mööduda ja tšekisüsteemid on paratamatud. Vähegi kestva sõja juures on sõja edukas otsustamine olenev riigi majanduse sõltuvusest maailmamajandusest ja vabadest kommunikatsiooni liikidest.

Alatise täienduste juurevoolu tõttu on meeololu rindel suurel määral olenev meeolust seljataguses. Seda püüab kasutada vaenlane, õhutades ja toetades riigivastast kihutustööd, kasutades selleks majanduslikku kitsikust jne. Ajakirjandusel on siin suur ja vastutav ülesanne, kuna tema abil võib mõjutada massi meelikainestavalt. Igasugused erakondade lahkkelid ja poliitilised surimurid on sõja korral kardetavad ja võivad olla sädemeks lõkkele. Seega sõda nõuab, et ka poliitiline tegevus sünniks kindlais raames. Kui kord juba sõda on alanud, siis ei ole enam muud teed kui kõigi jõudude ohverdamine sõjale.

Üks väike nõks ja oldigi Petseris, kus suusmehi ootas lahke vastuvõtt.

E. L.

Suusfadel Tallinnast Petseri

Sügav tali on käes ja suusameestel lõikust laialt. Kui möödunud aastal taevataat lõi meestel kaardid segi, siis käesoleval talvel nad jänni ei jää, vaid on suutnud juba varakult teostada osa oma kavatsusist.

Neist kavatsusist eeskätt nimetamisväärt on pikemad suusaretked, milliste eesmärgiks suusamehe jõu ja vastupidavuse katsestamine, suusaspordi ja suuskade kui liikumisvahendi propageerimine ning kodumaa talise looduse ja selle võlu tundmaõppimine.

Käesoleval talvel oli kaitseliit esimene, kes n. n. „otsa“ lahti tegi, sooritades pikema suusaretke Tallinnast Petseri 7.—12. jaanuarini s. a.

Kui ülalnimetatud retke kavatsused ja üksikasjad paberile kanti, oli suurem osa retketeest lumest paljas ja Petseris sadas sooja kevadise ilma juures vihma. Näis, et kavatsus jääb kavatsuseks, kuid sellele vaatamata tegi kaitseliidu ülem, kindral Roska, julge korralduse koondada retke meeskonda kuuluvad mehed 6. jaanuariks Tallinna.

Ja saabusid kaitseliidu parimad suusamehed mitmest kodumaa nurgast.

Narva malevast — 1929. a. 25 km suusatamise meister Reinhold Niilov, Sakalamaalt — Koovit, Järva malevast — Siki Viirman, Harju malevast — Aleksander Sams, Dunkel, Tui ja Laupman. Kaitseliidu peastaabist oli retke juhina ette nähtud spordijaoskonna pealik Lepp.

Mehed saabusid, näod tusased, sest kraadiklaas näitas 0,5° sooja, pealegi sadas lumelõrtsu, mis kuigi head suusateed ei ennustanud.

„Vot lops“ sõnas Niilov, kui suusad õlal ja kohver käes rongilt saabudes läbimärjalt kaitseliidu peastaabi astus. „Vot lops“ kordasid ka teised mehed raputades lumelõrtsu õlgadelt.

Keskpäeva paiku oli märgata ilma jahenemist. Temperatuur kiskus juba allapoole nulli ja märjale lumele tekkis kooruke. See kõik tõstis meeste meeleolu. Kraadiklaasi juure seati pea alatine valve, kes kraadiklaasi tegevust ja kõikumisi teravalt silmas pidas. Hakati tegema viimaseid ettevalmistusi, sest otsustati maksu mis maksab järgmisel hommikul retke alata.

Järgmise päeva hommikul, s. o. 7. jaanuaril, olid mehed juba varakult jalul. Lõplikult siluti suuski ja korraldati varustust. Öö jooksul oli ilm nelja kraadi võrra jahedamaks muutunud. Ainult kerge tuisk tegi veel pisut meelehärma. Kell 7.30 istuti kergeveoautosse, et sõita lähtekohale, S. Pärnu maanteele, Järve tänava kohale. Saabunud kohale, asus meeskond suuskadele. Tervitus õppe-spordiosakonna pealikul kolonel Balderilt ja juba kõlas retke juhilt korraldus ärasõiduks.

Nii algas retk. Suusad libisesid võrdlemisi korralikult, mehed puhanud, meeleolu hea. Metsavahelisel teel, Raudalu maanteel, ei olnud tuult ja tuisku peaaegu sugugi tunda. Kohtades, kus sügavam lumi, tundus pisut raskena meeskonna kraamiga koormatud lumepaadi vedamine. Otsustati paat vedada kuni esimese peatuseni, Kohilani, ja seal varustus meeste õlgadele ümber laduda. Kohilasse jõuti ühetunnilise hilinemisega kell 12.30. Tunniajaline peatus ja kehakinnitamine andis meestele uut värsket jõudu teekonna jätkamiseks. Kella kahe paiku asuti uuesti teele, et ööbida Kehtnas.

See osa teed tundus eriti tüütavana, sest lõppenud olid tuulevarju andvad metsad ning õhtu videvikus paistsid kilomeetrid eriti pikad olevat. Näis, et esimese päeva teekonnal lõppu ei tulegi. Otse elus-

tava päikesekiirena paistis elektrilaterna tuluke, mille valgusel meile suuskadel vastu tõtanud Kehtna kaitseliidu suusküskuse pealik hr. Kleemann teatas, et 2—3 kilomeetri kaugusel ootab lahke pererahvas, soe, mugav korter, maitsevad toidud ja soe saun. See kõik tiivustas meid kiiremale liikumisele. Ja kui lõpuks saabusime Kehtna, kus meid ülilahkelt vastu võttis Harju ringkonna esinaine pr. Arak, kui sauna tublis leilil lihaksed pehmeks kuumutatud, ka kõhu kaugemad sopid maitstva toiduga täidetud ja raadiohelide saatel mõneldes tugitoolides istudes jalgu sirutasime, oli nagu nõjavitsaga eemale peletatud igasugune väsimus ja reisitüdimus.

Järgmise päeva hommikul kell 7 olid kõik poisid juba „traksis“ ja suuski määrimas. Ilm vaikne, külm 6—8 pügala ümber.

Kell 8.30 asusime teele Türi poole, kuhu pidime jõudma juba kella poole kolme paiku. Tee on huvitav, viib suuremalt osalt läbi metsa joonsirget sihti mööda.

Teel lühikene peatus Kärul, kus meid kohalik naiskodukaitse ülilahkesti toiduga kosutab, ja juba olemegi Türi seinte all, kuhu meile üksikud Türi suusamehed vastu on tulnud. Saabusime õigel ajal Türi, kus meid vastu võtsid malevkonna pealik hra Ants Viirman ja Türi põline kodanik, „kuldsuu“ ja ajakirjanik Oskar Lõvi, kellest viimane vaimustava vastuvõtukõne maha lõi.

Järgnes jälle eelmise päeva tseremoonia, s. o. saun, söömine jne.

9. jaanuari hommikul algasime retke juba kell 7 hommikul, sest ees oli ligikaudu 70 km teekond Türiilt Viljandi. Enamik teed läks mööda lagedat tuisanud maanteed. Ühetunnilise peatuse järele Võhmas saabusime Viljandi kell 4 p. l., kus kogukas arv Sakalamaa maleva pealikuid eesotsas maleva pealiku major Eisenbergiga maleva staabi ees meid ootas.

Meile oli vastu sõitnud suuskadel ka kümnekond Sakalamaa maleva suusatajat, keda kohtasime Navesti sillal ja kes meid truult saatsid kuni maleva staabini.

Söönud, joonud ja suusad korda seadnud, heitsime varakult puhkama, sest järgmisel päeval seisis ees kogu retke raskeim ja pikim teekond — Viljandist Otepäele.

10. jaanuaril kell 5 hommikul äratas meid lauluga naiskodukaitse ja kell 6 juba liuglesime teel, saatjana ees Sakalamaa suusamehed. Ilm veel täiesti pime. Pilverünka tagant vahete-vahel vilksatab kuu. Nii algas see seiklusrikas päev. Maastik on eelmisega võrreldes täiesti muutunud. Mäed ja orud, milised pimeduses paistavad kohutavalt kõrged ja sügavad olevat, asuvad kogu teel. Vastu voorivad Viljandi suunas saanid ja reed inimestega, kes imestavad nii varasel tunnil suusamehi nähes. Kuus kilomeetrit meid saatnud, lahkuvad Viljandi suusamehed. Jatkame teed hommiku hämaruses. Vahelduv maastik, kerge külm ja pisut tuult tagant loovad meeskonnas lõbusa meeleolu. Nii jõuame Mustla, kus tund aega peatume ja einetame.

Vahepeal on tõusnud kaunis tugev tuul ja sajab tihedat lund. Meie tee läheb nüüd Virtsjärve suunas Rõngu peale. Läheneme Virtsjärvele Järveküla mõisa kandist ja võtame suuna üle järve Rannaküla peale. Kogu järv, niikaugele kui silm ulatub, on kaetud ühe-taolise 10 cm paksuse lumekorraga. Rühime tugevasti umbes 8 km kauguse sinava metsa poole. Jõuame välja Rannakülla Haani talu juure. Veel kümme kilomeetrit ja pea oleme Rõngus, kus meid ootab puhkus ja maitsev toit. Kuid „kuri“ saatus tahtis teisiti. Kohalikud elanikud oma heatahtlikkuses soovitasid minna Rõngu peale „salateed“ mööda, mille järele Rõngu pidi olema 5—6 km kaugusel. Selle nõuande kohaselt siirdusime „salateed“. Kaks tundi metsateed sõites jõudsime lõppude-lõpuks haohunniku juure, kus talutaat hagu koormale ladus. Tuli nüüd linnuteed suund võtta Rõngu peale. Kell oli 5 p. l., kui tüdinnuna jõudsime Rõngu ja peatusime kohaliku kaitseliidu üksuse juhi proviisor Samkovi maja ees, kus meile toit oli valmistatud. Meile vastu olid sõitnud hobusel Rõngu mõisa juure pr. Samkov, mõned kaitseleitlased ja instruktor Sütt, kes meid aga asjatult ootasid, sest

Kõik on õnnelikult kohal, ainult ühest mehest on pool, kuid see on kohaliku fotograafi karuteene ja puudulik hool.

linnuteed sõites lähenesime Rõngule teisest kandist. Pool tundi hiljem saabusid koju ka vastuvõtjad.

Kosutanud endid maitseva toiduga ja tund aega puhunud, jätkasime teed kell 6 p. l. Otepää suunas. Vahepeal oli ilm muutunud pimedaks. Sõita oli aga 20 km. Ees olid ka Otepää mäed, kus pimeduses kergesti suuski võis murda ja kaela kahekorra keerata. Sõites ettevaatlikult, hoides iga mehe vahet 10—15 m, jõudsime Otepääle kell 9 õhtul. Kohalik spordipealik hr. Vaher ühes teiste Otepää suusameestega oli meid pikisilmi oodanud alates kella 5-st p. l. Järgnes loomulikult tubli saun, maitsev toit ja „surmauni“. Oli ju see osa teed senistest raskemaid ja pikemaid. Päeva kestes oli maha sõidetud 90 km.

11. jaanuaril kell 7 hommikul olime juba „pukis“, et kell 8 jätkata teed Võrru. Meil olevatel andmetel

Kaitseliidu kuuslased võtavad suuskadel külmavanne.

pidi meid ootama Osulas arvurikas suusatajatepere Võrust.

Ilmastikuolud ei olnud meile kuigi soodsad. Tuul ja tuisk viltu vastu. Loobusime tuisanud maanteest ja siirdusime linnuteed. Paiguti tuli läbi raiuda hangedest põlvini tuhkjast lumes. Kell 11 saabusime Kanepi, kus kohaliku malevkonna pealiku kapten Loot'i ja naiskodukaitse poolt oli eine korraldatud. Osulasse saabudes selgus, et meile oli Võrust vastu tulnud 20 suusatajat, kaitseliitlasi ja kaitseväelasi. Ühiselt jätkasime teed üle Vagula ja Tamula järvede. Võrru saabusime kella 5 paiku. Retke meeskonda vastu võtma oli ilmunud Võru maleva staap terves koosseisus eesotsas maleva pealiku kapten Heljustega.

Pärast ühist sauna Võru suusameestega läksime ühiskorterisse Võru gümnaasiumi, kus juba ees ootas naiskodukaitse toiduga.

12. jaanuaril kell 8 hommikul algasime viimast etappi Võrust Petseri. Kilomeetrite arvu järgi otsustades pidi see viimane teekond kõige kergem olema, kuid tegelikult oli aga überpöördukt. Kõik arenes rahuldavalt kuni kella 12-ni, siis tuli sula ja korruga olime kui pigis kinni. Ei edasi ega tagasi. Lumi kleepus suusapõhjale igal sammul. Iga 100 meetri järele tuli suuski puhastada ja siis jälle tigusammul edasi liikuda. Lõppude-lõpuks jõudsime Võru-Petseri maakondade piirile, kus spaleeridena üles olid rivistatud Petseri maleva suusatajad. Ühiselt sõitsime maha ülejäänud 5 km ja saabusime Petseri videvikus, kella 5-ks.

Pärast sauna oli meeskonnale arstlik järelevaatus ja kaalumine. Selgus, et keskmiselt olid mehed kaalust kaotanud 1,5 kg, kuna tervislik seisukord üldiselt midagi ei jätnud soovida.

Lõpp hea, kõik hea, nii ütleb vanasõna. Päril kahju, et kõik see nii ruttu lõppes. Retke kestes leidsid mehed ühise keele. Kõik sündis ühel jõul ja nõul. Igast raskusest saadi üle ühiselt. Rohkem sarnaseid retkeid, siis kasvab ka suusameeste arv, kes üksteist mõistavad, üksteisest aru saavad ja kellest tarvidade korral võib moodustada kindlad suusküksused, kes igasuguste ülesannete lahendamiseiga saavad hakkama.

KAITSELIIDU PAIGAVAHE-SUUSATAMINE ÜMBER EESTI

Ühenduses üleriiklike kaitseliidu suusatamisvõistlustega, milliseid käesoleval aastal peetakse Viljandis laupäeval, 21., ja pühapäeval, 22. veebruaril s. a., korraldab kaitseliidu peastaap paigavahe-suusatamise ümber Eesti.

Paigavahe-suusatamise eesmärk on propageerida suusasporti üle kogu maa, tööle rakendada kaitseliidu suusküksusi ja kaasa tõmmata tegelikule suusatamisele kaitseliitlasi.

Paigavahe-suusatamine algas Tallinnast 28. jaanuaril s. a. kell 8 hommikul, kui Tallinna maleva suusatajad Keila poole teele asusid ning 2 tunni 40 minuti järele sinna kohale saabusid.

Paigavahe-suusatee läheb üle Keila, Nissi, Risti,

Kullamaa, Vigala, Jakobi, Pärnu, Mõisaküla, Halliste, Karksi, Tõrva, Valga, Antsla, Võru, Petseri, Räpina, Moisekatsi, Võmmu, Tartu, Torma, Avinurme, Tudolinna, Iisaku, Jõhvi, Vaivara, Narva, Tõrvajõe, Lüganeuse, Sonda, Rakvere, Tapa, Aegviidu, Kuusalu, Jõe- lehtme Tallinna tagasi, kust edasi liigutakse üle Rapla, Türi ja Võhma Viljandi 22. veebruariks kella 13-ks üleriiklikele kaitseliidu suusatamisvõistlustele, kus kontrollkaust edasi antakse kaitseliidu ülemale või tema asetäitjale.

Paigavahe-suustamisest osavõtjate meeskondade koosseisu peab kuuluma vähemalt kolm meest igasse.

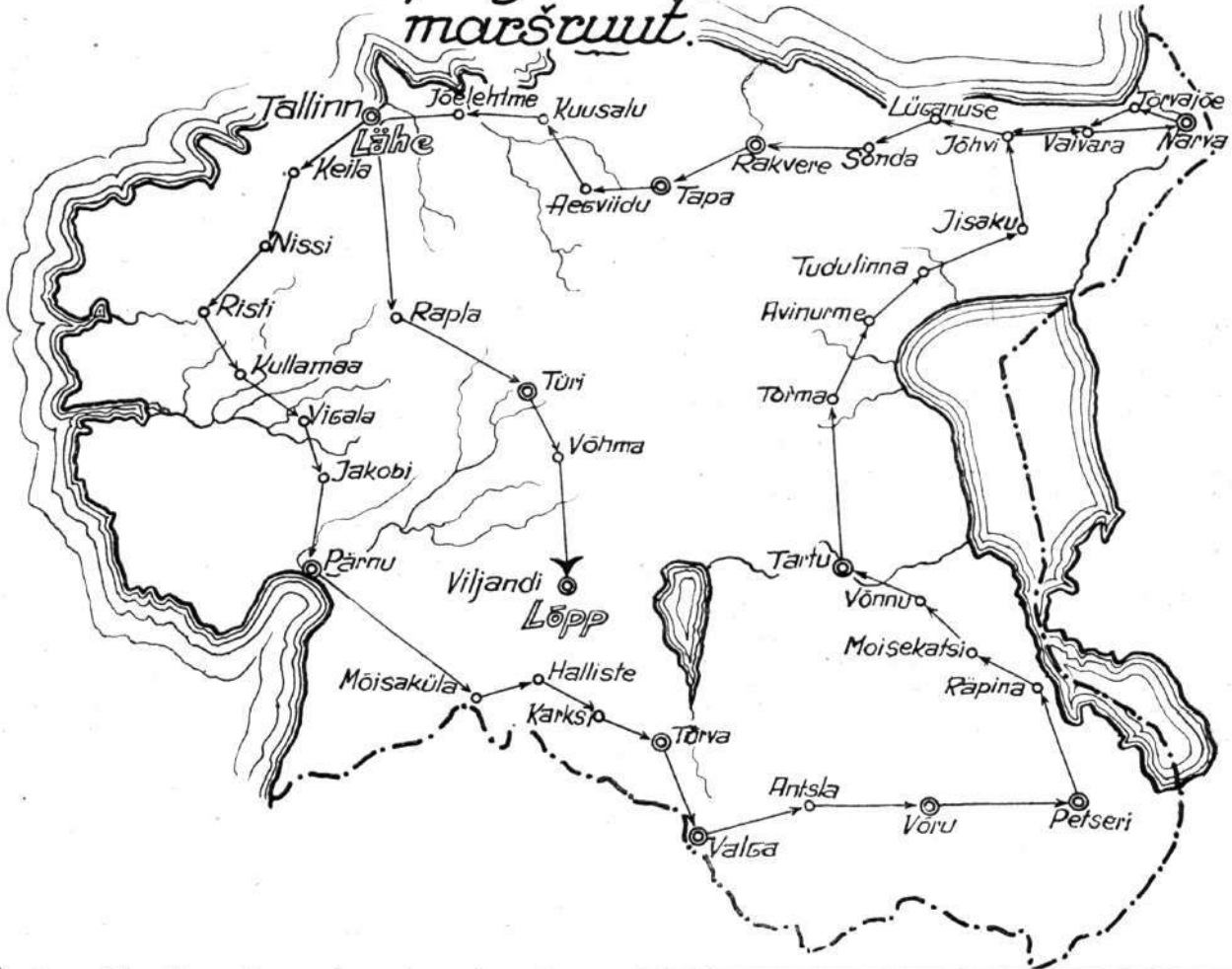
Liikumine sünnib kas ise suusatades või sõites suuskadel hobuse järele. Liikumise kiirus on võetud mini-

maalne, et mitte eemale peletada ka täiesti algajaid, kes seda meeleldi kaasa teeksid. Etappide pikkus kõigub 10—50 km. Liikumine sünnib ainult päeval, et rohkem avalikku tähelepanu sellele juhtida ning seega suuremat propagandat teha.

Seniste andmete järgi on huvi kohtadel paigavahe-suusatamise vastu suur.

Paigavahe-suusatamine on organiseeritud alljärgnevalt:

Naitseliidu paigavahe-suusatamise marsruut.

Ümber Eesti paigavahe-suusatamise marsikava.

Päevad ja kellaaeg.	Marsikava nimetus.	Paigavahepikkus.	Edasitoimetaja.
28. jaan. 0800—1200 1300—1800	Tallinnast—Keila Keilast—Nissi	25 km 28 km	Tallinna mlv. Harju „
29. jaan. 0800—1200 1400—1700	Nissist—Ristile Ristilt—Kullamaale	20 km 15 km	Harju „ Lääne „
30. jaan. 0800—1300 1400—1700	Kullamaalt—Vigalasse Vigalast—Jakobi	28 km 15 km	Lääne „ Lääne „
31. jaan. 0900—1400	Jakobilt—Pärnu	27 km	Pärnumaa „

1. veebr. 0700—1700	Pärnust—Mõisakülla	50 km	Pärnu mlv.
2. veebr. 0700—1030 1100—1300 1400—1900	Mõisakülalt—Hallistesse Hallistest—Karksi Karksi—Tõrva	17 km 12 km 28 km	Pärnumaa „ Pärnumaa „ Pärnumaa „
3. veebr. 0700—1200 1300—1800	Tõrvast—Valga Valgast—Antsla	30 km 27 km	Valga „ Valga „
4. veebr. 0800—1300	Antslast—Võru	28 km	Võru „
5. veebr. 0800—1700	Võrust—Petseri	43 km	Võru „
6. veebr. 0800—1700	Petserist—Räpina	40 km	Petseri „

Samariitlaste kursus 15. I 31 — 27. I 31 Jõeletmes.

Paremal esimeses reas Harju maleva gaasikaitse pealik A. Tols. Teises reas paremalt viies Jõeletme jsk. esinaine Ella Saarmak ja kaheksas dr. Salme Viisel, kursuste juhataja. Vasakul nurgas komp. pealik Jõgi.

Samariitlaste kursused Jõeletmes

Harju ringkonnas kestsid 15. jaan. — 27. jaan. s. a. dr. Salme Viisel'i juhatusel. Loenguid peeti 40 tundi läbis-tikku 40 kuulajaga iga päev. Eriline tung oli „naiste“ loengule, kuhu vaatamata tuisusele teele ja käre-dale kül-male kogunes perenaisi ja -tütreid mitme kilomeetri kauguselt. Kursuse lõpetasid 27. jaanuaril s. a. samariitlase kutse-ga 8 naiskodukaitse liiget ja 5 kaitseliitlast, kellele anti välja esimesed kaitseliidu samariitlaste tunnistused (seni saadi tunnistused samariitlase kutse üle E. Punaselt Ristilt).

Pärast tervitusi Harju maleva pealikult, ringkonna esinaisal ja E. Punase Risti esindajalt kogunesid eksami-komisjon, samariitlased ja kuulajad ühisele koosviibimisele Jõeletme vallamaja ruumesse, kus naiskodukaitse poolt maitserikkalt kaetud teelaua ääres vahetati mõtteid ja lauldi hilise õõni. Erilist tunnustamist leidis Jõeletme vallavalitsus, kes kogu vallamaja kursustele lahkesti oli tarvitada annud.

7. veebr. 0800—1230 1330—1730	Räpinast—Moisekatsi Moisekatsist—Võndu	25 km 20 km	Tartum. mlv. Tartumaa „	14. veebr. 0800—1200 1300—1700	Jõhvist—Lüganusele Lüganusest—Sonda	25 km 18 km	Viru mlv. Viru „
8. veebr. 0800—1300	Võnnust—Tartu	23 km	Tartumaa „	15. veebr. 0800—1400	Sondast—Rakveresse	32 km	Viru „
9. veebr. 0800—1700	Tartust—Torma	50 km	Tartu „	16. veebr. 0700—1230 1330—1730	Rakverest—Tapale Tapalt—Aegviidule	30 km 25 km	Viru „ Järva „
10. veebr. 0800—1230 1330—1630	Tormast—Avinurme Avinurmest—Tudulinna	27 km 17 km	Tartumaa „ Tartumaa „	17. veebr. 0800—1300 1400—1800	Aegviidust—Kuusalusse Kuusalust—Jõeletme	30 km 20 km	Järva „ Harju „
11. veebr. 0700—1100 1200—1800	Tudulinnast—lisakusse lisakust—Jõhvi	20 km 32 km	Viru „ Viru „	18. veebr. 0800—1200	Jõeletmest—Tallinna	25 km	Harju „
12. veebr. 0700—1200 1300—1700	Jõhvist—Vaivara Vaivarast—Narva	25 km 20 km	Viru „ Narva „	19. veebr. 0800—1800	Tallinnast—Rapla	55 km	Harju „
13. veebr. 0800—1000 1030—1200 1300—1900	Narvast—Tõrvajõe Tõrvajõe—Vaivarasse Vaivarast—Jõhvi	10 km 10 km 30 km	Narva „ Narva „ Narva „	20. veebr. 0800—1700	Raplast—Türile	47 km	Harju „
				21. veebr. 0900—1300	Türilt—Võhma	22 km	Järva „
				22. veebr. 0700—1300	Võhmast—Viljandi	35 km	Sakalam. „

KANGELASED ÕHUS

Kuidas loodi Eesti lennuvägi. — 6—7 lennukit 80.000 ober-osti eest. — Kommunistidelt saime esimese lennuki. — Inglise lennuinstruktor Gerardi surmalend. — Eesti lennuki mahalaskmine Valgas oma meeste poolt. — Lennuki hukkumine Merivälja all.

Kaitseväge kontroll-lendur kapten A. Under jutustab.

Lennuasjandus teeb kogu maailmas suuri edusamme. Riigikaitse kõrval on suuremais ja vähemais riikides kutsutud ellu ka eralennuseltsid. Ka meil Eestis on kutsutud ellu õhukaitseühing, mis oma sihiks on võtnud tungida laiemasse rahvamassidesse ja rahvale teha selgeks lennuasjanduse kasulikkust ja tululikkust. Peatudes lennuasjanduse juures vaatame veidi tagasi, kuidas Eestis loodi lennuvägi ja kuidas ta on võrsunud tugevaks väeosaks, mis sõjas omab esimese järgu tähtsuse.

Pöörsime selles asjas Eesti esimese lennu-poolroodu ülema, praeguse kaitseväge õhukaitse kontroll-lenduri kapten A. Underi poole, kes lahkesti jutustas mõnd oma mälestuste järgi ega jätnud puudutamata ka seiklusi, mis tal lennul juhtunud, ja seda, kuidas ta kahel korral elu oli pidanud kaotama. Kord kukkus ta Tallinna reidil merre ja laine lõi lennuki ümber. Teisel korral, vabadussõja ajal, lasksid oma mehed ta lennuki Valgas maha. Siiski on mees eluga pääsnud ja jätkab seniajani vastutusriikast tööd.

„Teid huvitab, kuidas loodi Eesti lennuvägi?“

„Palun, jutustage!“

„21. novembril 1918. aastal astusin teenistusse Eesti rahvaväkke, inseneripataljoni. Pataljoni juure kogu ka lendureid ja motoriste, ja mind kui lendur-ohvitseri määrati lennu-poolroodu ülemaks. Minuga koos olid seal ka mõned motoristid ja ainuke lendur allohvitser Haas, praegune major ja juhtiv ohvitser õhukaitseväes, hiljem lendur Konno ja teised. Lennu-poolrood oli kutsutud ellu, kuid polnud lennukeid.

Sain teada, et Miinisadamasse angaaris sakslasil on olemas veelennukeid. Läksin sinna läbirääkimisi pidama ja olukorraga tutvuma. Angaaris oli 6—7 sõidukõlvulist lennukit ja mõned vanad vene masinad. Sakslased olid lahkumise eel ja iga mees talitas varandusega oma äranägemise järgi. Nii ka siin. Sakslased ütlesid mulle: „Makske 80.000 ober-osti ja kõik lennukid kogu materjali ja angaariga on teie...“ Jooksin siis pea- ja sõjaminister K. Pätsi juure ja kandsin loo ette. Pea- ja sõjaminister K. Päts ütles: „Jah, lennukeid on tarvis, aga mul pole raha. Katsuge ise kustki laenata ja ostke ära...“ Minul polnud kustki raha võtta ja nüüd asusime, 10—11 meest, nõupidamisele: võtame lennukid sakslasilt väevõimuga üle. Otsustatud — tehtud. Järgmisel hommikul samusime Miinisadamasse lennukeid üle võtma. Leidsime aga eest tühja angaari mõne purustatud lennukiga. Sakslased olid siin isegi niivõrd metsikult talitanud, et

Kaitseväge kontroll-lendur kapten A. Under, kes mitmel korral teenistusajal surmale silmi vaadanud. Ükski kaitseväge lennuk ei tõuse tema kontrollita õhku. — Esimene Eesti lennuväe organiseerija ja ülem.

olid lennuki kerest saega mootori välja saaginud ja ära viinud. Laskemoon, poomid ja muu väärtuslik kaup oli loobitud merre, kust hiljem selle välja õngitsesime.

Kuhu jäid siis lennukid? Sakslased olid nähtavasti haisu ninna saanud, et meil on kavatsus lennukeid väevõimuga üle võtta, või ruttasid nad varanduse likvideerimisega. Nad olid soomlastega astunud läbirääkimisse, kes neilt lennukid ära ostsid. Öösel, enne seda, kui hommikul sinna läksime, oli sadamasse sõit-

nud üks Soome laev, kõik lennukid ja mootorid peale laadinud ja ära viinud... 80.000 ober-osti eest. Olime jälle tühjade kätega. Ainult mõni lennukilogu oli meile jäetud. Hakkasime siiski üht suurt kahe mootoriga lennukit lappima ja saimegi sellest asja. Hiljem hukkus ta Merivälja all ning pidi nõudma minu ja motoristi elu. Kuid sellest allpool.

Esimese lennuki pärisime kommunistidelt. Kui vene väed Narva alt taganema löödi ning üle Narva jõe Vene territooriumile paisati, jäi üks vene lennuk meie kätte. Sellest teatati Tallinna. Komandeerisin Narva lendur-allohvitser Haasi (praegune major) kui ainukese mehe, kes maalennukil-aeroplani lennata oskas. Pärast ülevaatust ja kordaseadmist tegi lendur Haas venelaste peakohal mõne tiiru, viskas vist ka pomme

üles ja pöördus Narva tagasi. Rohkem polnud bensiini ja hädavajaline aeroplani pidi seisma jääma ja Tallinna toodama. Tallinnas otsiti mööda apteeke bensiini, kuid seda saadi niivõrd vähe, et lendama ei saanud minna.

Vahepeal tuli Tartust teade, et üks Vene lennuk seal lähedal hädamaandumise on ette võtnud ja meie kätte sattunud. Et Tartus lendurit polnud, siis oli lennuk kohapeal küla sepa poolt „oma jõul lahti võetud“ ja 2. diviisi voooriga Tartu toodud. Sõitsin sinna ja leidsin diviisi õues ees lennuki rusuhunniku. „Lahti-võtmine“ oli olnud põhjalik — kõik traadid tangidega läbi lõigatud, poldid läbi raiutud, et tiivad kerest eemaldada. Lennuk vajus seega põhjalikku remonti ja kordaseadmist. Laadisin lennuki platvormile ja tõin Tallinna, kus ta sadamatehaste töökojas korda seati.

Aprilli lõpul 1919. aastal paranes lennuasjanduse suhtes olukord. Valitsus oli ostnud Inglismaalt 2 veelennukit ja kaks aeroplaani. Lennukitega koos sõitsid Tallinna ka kaks inglise lennuinstruktorit, lendur-ohvitserid Emery ja Gerardi. Seega oli meil pandud alus ka lennuväele, mida juhtima asus merilendur Jüri Ots. Jüri Ots ja Orgusaar olid käinud vahepeal Soomes lennukite muretsemas ja said seal kaks hüdroplaani. Need olid vanatüübilised ja aja välja teeninud vene lennukid. Ühega tegi briti lendur Gerardi katsed lennata. Minutit 10 tiirles ta Tallinna reidil, inglise sõjalaevade kohal, tegi siis õhus imelise salto ja kukkus nina ees merre. Nägin seda oma silmaga pealt. Lennuk ja lendur Gerardi jäid tänapäevani kadunuks.

Inglismaalt toodud kaks hüdroplaani jäeti Tallinna, üks aeroplaan määrati õppimiseks ja lendamiseks, kuna teise aeroplaaniga kästi lennata mind Võru lähedusse, Nurssi. Jõudnud Tartu, muudeti esialgne käsk ja uueks kohaks määrati Luke mõis Valga lähedal. Ühtlasi tehti mulle ülesandeks Valgas lennusalga formeerida. Sõidu Valka tegi kaasa ka minu vend Gottfried. Meie ilmumine Valga kohale tekitas meie vägedes äreva meeoleolu. Minu lennukit peeti sakslaste lennukiks, kuna samal ajal oli käimas just sõda lan-

desvääriga. Lendasin linna kohal mõne tiiru ja võtsin siis kursi Luke mõisa väljale, mis linnast on 4 kilomeetrit eemal.

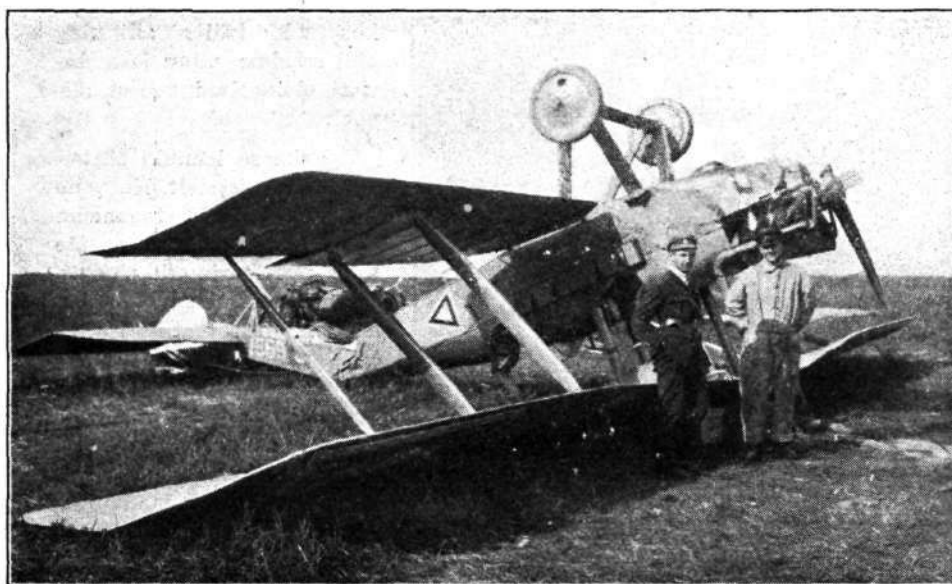
Varsti pärast minu maandumist olid soomusronglased kohal ja pärisid, kas mina linna kohal olevat tiirelnud. Jaatava vastuse saanud, soovitasid nad mulle õhikutõusmisest ette teatada, ja mispärast, sellest kuulete kohe.

Kui ma linna kohal lendasin, oli soomusrongidele käsk antud lennuk maha lasta. Keegi ei teadnud lennuki päritolu. Soomusrongid ja teised väeosad olid lennukit tulistanud kuulipildujaist ja vintpüssidest. Majade katuseil oli kuulipildujaid üles seatud, millistest vastu taevast kuulirahet saadeti. Õnnekombel olin aga niivõrd kõrge, et kuulid minuni ei jõudnud, ja pääsin seetõttu õnnelikult. Nagu lugejad allpool näevad, muutus Valga linn mulle siiski saatuslikuks ja lõpuks lasksid oma sõdurid minu ikkagi õhust maha.

Luke mõisa asudes hakkasin vaatama, kuidas saaks angaari. See osutus lihtsaks. Ühel küünil lõhkusime seinast maha ja angaar oligi valmis. Formeerisin ka lennusalga ja siis tehti landesvääriga vaherahu.

Ühel päeval pöördusin soomusrongide diviisi staabiülema kapteen Poopuu poole, nende soovi kohaselt, ja teatasin, et kavatsen Nurssi, Võru lähedale, lennata. Poopuul polnud midagi selle vastu. Ta ütles vaid oma poolt: „Lennake aga Valga kohal hästi madalalt, et meie sõdurid oma lennukit näeksid ja tundma õpiksid...“ Tõusin koos Kursmanniga (praegune „Derolufti“ esindaja) õhku ja lendasime Valga peale. Tiirlesime õige madalalt, umbes 200 meetri kõrguselt. Siin tabas meid ootamatus — meid võeti kuulidega vastu. Üks kaitsesalk meid nähes hakkas tulistama vintpüssidest, kuulid puurisid lennukisse, üks neist tungis mootoris ja sundis hädamaandumisele. Valisin maandumiseks vaksalitaguse välja ja laskusin sinna. Vigase lennukiga maandumine aga äpardus ja maapinda puudutades oli megi uppi. Lennuk jooksis kraavi, pöördus siis kummuli ja murdus pooleks. Pääsin ühes. Kursmanniga eluga, kuid viha oli suur. Ronisin lennukirusude alt välja, püksid lõhki. Ühena esimesest jõudis katastroofikohale 3. diviisi ülem kindral Pödder, kes vaatas ja lahkus. Lennuk oli löödud reast välja. Hiljem toodi lennuk Tallinna, kus talle pool uut keret tehni ning sõidukorda seati.

Teine äpardus juhtus mul Tallinnas 1924. aasta novembris. Sakslasilt päritud ja korda seatud kahemootorilise hüdroplaaniga oli vaja võtta ette proovilend. Ilm oli tormine ja

Lendur A. Under ja motorist Kursmann Valga jaama taga oma meeste poolt mahalastud lennukiga. Ülesvõtte tehtud pärast õnnetut maandumist 1919. a. alul. Lennukil on „sussid püsti“.

keegi ei tahtnud minna lendama. Puhus 9–10-palline tuul. Asusin lõpuks ise lennukisse lendu sooritama. Õhus ei tunne tuulekiirust. Umbes pool tundi olin lennanud, kui mootoris lõhkes bensiinitoru. Laskusin Paltjassaare ja Naissaare vahel merele ja tuul hakkas mind kandma Viimsi ranna poole. Minu hädamaandumist oli nähtud ja Miinisadamast saadeti vahilaev nr. 10 mind ja motoristi päästma. Lainetus merel oli aga niivõrd tugev, et vahilaev meile üldse ei saanud läheneda. Mõne aja ristlemise järele pöördus ta tagasi sadamasse ja mina jäin lainete mängukanniks.

Olin juba Viimsi ranna all, Merivälja kohal, kui piirivalve rannast mind nägi. Mehed tulid riideis vette ja aitasid lennuki kaldale tõmmata. Tõmbasime ta õige kõrgemale, et lained lennukit puruks ei peksaks. Linnast jõudsid autol kohale motoristid, kes vea parandasid. Pöördusin nüüd telefoniteel lennujaama poole ning küsisin, mis teha. Kui lennuk ööks merekaldale jätta, pole tast hommikul enam midagi järel, lained lõhuvad ta ära. Kui lendu tõusta, võib lennuk samuti hukkuda. Mulle vastati: „Oled ennemgi kardetavaid lende sooritanud, katsu parem ära lennata...“ Asusingi lennukisse ja õhtul kell 5 asusime tagasilennule.

Vaevalt pool kilomeetrit rannast eemal olles märkasid, et üks pontoon oli vigane ning õige tublisti vett sisse võtnud. Lennuk vajus selle tagajärjel küljeli, ei hoidnud enam õiget seisakut ja siis... siis tuli suur laine ja lõi hüdroplaani ümber. Mina ja motorist olime mõlemad rihmadega lennuki külge kinnitatud, seljas rasked riided, ja säärases olukorras tuli elu-surmaga võidelda. Kuidagi vabastasin end rihmadest ja tõusin veepinnale. Siis kerkis ka motoristi pea ja me haarasime pontoonist kinni. Rannast polnud veel inimesed lahkunud ja nägid seega meie ümberminekut. Kalamehed võtsid kohe paadi ja tõttasid meile appi. Õige ranna lähedal lõi laine kalurite paadi ümber ja mehed said samuti külma vanni. Nüüd tulid piirivalvurid teise paadiga ja päästsid meid. Pool tundi olime supelnud külmas vees. Juhatati kohe kaluri elumajja, kus anti tublid napsud. Olime ju kõvasti külmanud, novembrikuu vesi pole enam suplemiseks. Oma riided vahetasin kalurite riiete vastu ja sõitsin nii autos koju.

Lennuk jäigi veepinnale ootsuma ja järgmisel hommikul korjati rannast ainult risu. Lained olid aga mootori võrdlemise kalda lähedale uhtnud ja see ning muud osad saadi kätte.“

Eesti vabadussõjast osavõtnud Rootsi kapten Lundborg leidis hiljuti õnnetuma surma lennukatastroofi tagajärjel. Meie pildil saatusliku lennuki rusud.

Mitte Himalaja mägestik, vaid Tartu Toome nõlvak ühes tundmatute surnute mälestussambaga vanemast ajast.

10.000

PILTI EESTIST JA VÄLISMAALT

KULTUURÜHINGU „ÜLEMAAILMNE RINGVAADE“ PILDIKOGUDE NÄITUS TALLINNAS

Neil päevil Tallinnas kujutava kunsti sihtkapitali valitsuse ruumes avatud pildikogude näitus „Ülemaailmne ringvaade“ on õieti esimene sellesarnane Eestis. Näituse ruumid on täidetud kümne tuhande pildiga mitmeilt aladelt kodumaalt, samuti välismaa vaatamisväärsustest paikadest.

Näituse korraldaja, kultuurühing „Ülemaailmne ringvaade“, ütleb pildikogude juhi eessõnas, et ühingu ülesandeks on levitada turistlikku ülevaadet Eestist ja teistest maadest. Selleks korraldatud pildikogude näitused peavad võimaldama selge ülevaate kõigi rahvaste kultuurist ja elust.

Kas praegune näitus rahuldab neid ülesseatud nõudeid? Mis puutub kodumaa osasse, siis enam-vähem küll. Välismaa osa on liig nõrk selleks, et neist välja lugeda üksikute maade kultuuri. Pildistused piirduvad peamiselt vaadetega üksikuist linnadest ja needki on enamikus väljalõiked ajakirjadest.

Sama puudus kordub ka kodumaa osas, et on pandud välja rohkem pilte linnadest kui maalt. Seetõttu puuduvad näitusel väljapanekud peaaegu kõigist alevitest, alevikest, mis üldsusele kindlasti on vähem tuttavad kui linnad. Kiratseb veidi ka maastiku-piltide osa. Kuid nagu tähendatud, on see esimene sellesarnane

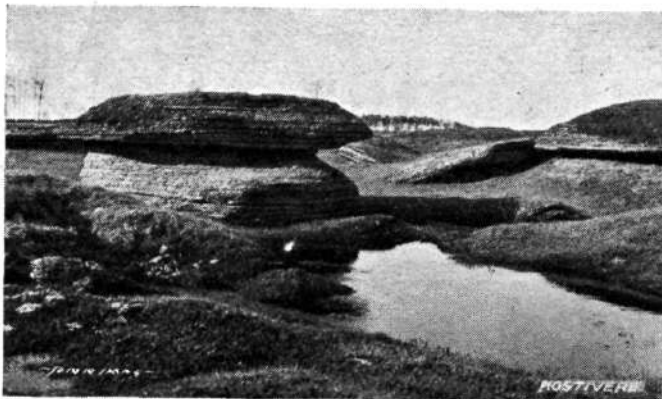
üritus, millelt tulevikus võib nõuda suuremat ja paremat. Kuid siis nõuaks näitus enda alla palju suuremaid ruume ja asjast võiks vast saada üle sel teel, et osa pilte paigutataks albumeisse.

Näitus algab kaartide ja plaanide osaga, kus on pandud välja maailma riikide lippe, teedekaarte ja meie maakonnalinnade plaane ühes elanike arvuga. Edasi järgneb näituse kandvaim osa üldpealkirja all „Eesti“, mis omakorda killuneb alajaotustesse.

Eesti loodust käsitavas osas on palju aidanud kaasa foto Parikaste kunstipärased pildistused meie kaunemaist kohtadest. On toodud pilte Otepää mägedelt, rannikult, järvedest, jõgedest, merest, talimaastikust, Tallinnast ja Tartust talvel ning edasi veel maanteedest, raudteedest, veeteedest, sildadest ja postist.

Rahva ja rahvariiete demonstreerimiseks on kasutatud Eesti rahva muuseumi kogusid, mida täiendab 18 pilti Parikaste kogude järgi. Maaelust on toodud talundeid igakülgse kujutises, talu elu mitmesuguseilt tööaladelt. Peale selle eritabeleid põllu-, heina- ja linatööst, karjandusest, rannaelust kalurite elamute ja püünistega, 27 pilti alevitest ja küladest. Maakondadest on ainult Saaremaa 26 pildiga välja tõstetud.

Linnadest on kõige kogukamalt esindatud Tartu.

Kostivere järv.

Juba aastast 1553 on Tartust vanade gravüüride järgi 25 pilti, siis veel vanu üliõpilaste pidustusi. 1855. kuni 1914. aastani on Tartust 35 pilti. Praegusest Tartust on rohkesti üldvaateid ja eriosadena Toomemägi, Kauba-
hoov, kirikud ja mälestussambad.

Tallinnast on pilte vähem. Ringvaade algab samuti Vana-Tallinnaga 15. sajandist — raekoja, gravüüride ja vanade dokumentide pildistamisega. Tallinna vanast linnaosast on tervelt 43 pildistust, kuid linnaservadel kerkiv uus Tallinn on peaaegu täieliselt esindamata. Eriosadena on toodud Toompea, lossi ja kantsidega, väliseid ja sisemisi vaateid kirikuist, Tallinna sadam, riigivanema elukohaks on valitud Kadri-
oru loss ja Pirita rand.

Narva juures on huvitav vabadussõja-aegne enamlaste hävitustöö linnas, mis on jäädvustatud pildistustel õudse mälestusena. Näitusel võib igaüks näha ka

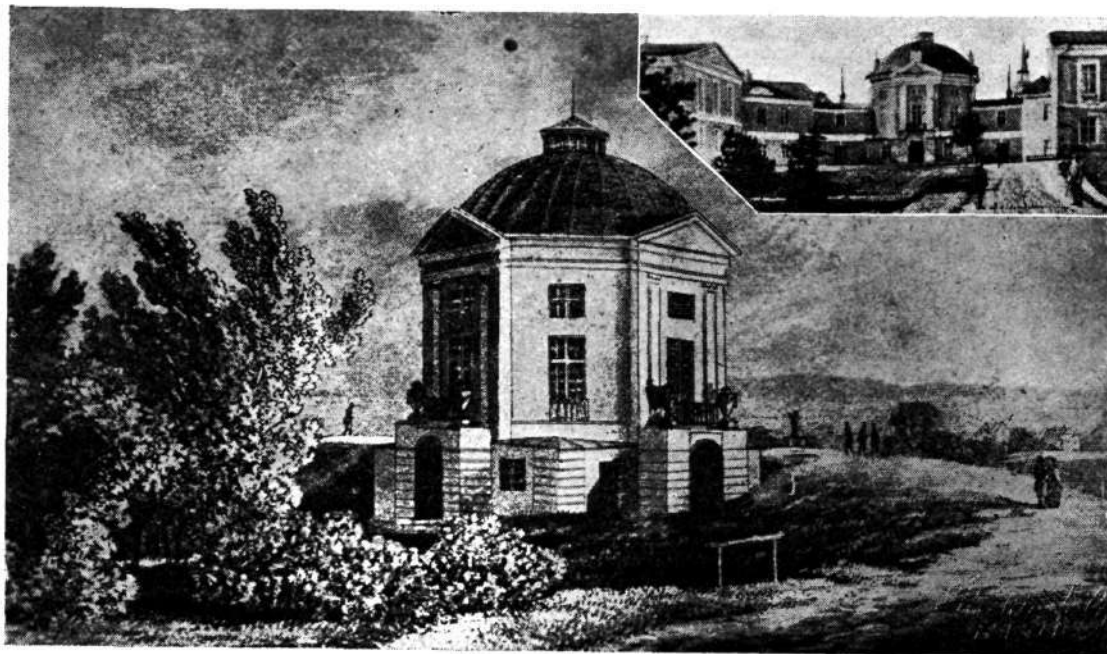
praegu poliitilisi laineid löövat Narva koske ühes Kreenholmi vabrikutega. Narvaga on liidetud ka Narva-Jõesuu suvituskoht.

Viljandist, Valgast, Võrust, Kuresaarest ja Elvast on igaühest üks tabel, kuna Pärnu ja Haapsalu on esindatud kahe tabeliga.

Hästi koostatud on näitusel tööstuse ja kaubanduse osakond, mille eest nähtavasti üksikud tööstused ise on hoolitsenud. Riiklik põlevkivitööstus on esindatud 53 pildiga, mis annab kujuka ülevaate kaevanduse tööst, õlivabrikust, sealsest elust ja inimestest. Puudub ainult uus bensiinivabrik. Riigi turbatööstusest ühes Ellamaa jõujaamaga on 39-pildine täielik ülevaade. Järgnevad selles osakonnas Ulila elektrijaam, a.-s. „Tegur“, Kihme meierei, Gustav Peetsi piimariistade-tööstus, Tartu-Petseri raudtee ehitus, Tartu telefoni- ja kummi-
vabrik, „Kawe“ šokolaadivabrik, osühisus „Kodukäsitöö“ töid ja erinäituse väljapanekuid, meie mets ja metsatööstus.

Hariduse ja vaimse kultuuri all on toodud pilte ülikooli asutustest ja haiglast, õige suur ja põhjalik ülevaade Tartu tütarlaste gümnaasiumi tegevusest, Vahi põllutöökool, meie teatritegelasi 33 pildis, mida täiendavad veel pildistused „Estoniast“ ja „Vanemuisest“. Õige nõrk on ülevaade tantsustuudiost. Iseseisvatena on toodud pilte ainult prof. Köleri ja prof. Adamsoni loomingust. Tundub imelikuna, miks ei võinud sama teha Weizenbergi, Laipmani ja teiste kohta. Üldisest Eesti kujutavast kunstist on 25 pilti, kuna „Pallase“ kunstikooli õpilastööd on samuti esindatud 22 pildiga.

Eriolist head ei saa öelda ka kehakultuuri osakonna kohta. Ülikooli kehakasvatuse instituudiga eesotsas on seal esindatud peamiselt Tartu spordisündmused, kuna

Kas tunnete seda kohta? See on Tartu tähetorn, nii nagu ta seisis hulka aega tagasi. Ülal nurgas sama tähetorn praegusel kujul.

Tartu vaade.

Tallinnast oleks saanud kahtlemata häid ja mõjuka-
maid spordiüli iseloomustavaid pildistusi.

Kaitseväest on toodud kaks tabelit, pilte Tabivere
manöövreist, taktikalisi õppusi noorsoole, autod vaba-
dussõjas, meie soomusväed, lennuasjandus, lennuvägi
ja kaitseväge ratsavõistlused. Puuduvad pildid kaitse-
väelaste elust ja Värskla laagrist, mis kahtlemata seda
osa oleksid palju täiendanud.

Kaitseliidu tegevusest on toodud pilte kaheksal ta-
belil. Kõigepealt on diagramme mitmekülgseilt kaitse-
liidu aladelt. Naiskodukaitse tegevusest on toodud 41
pilti. Kahel tabelil on toodud pilte kaitseliidu elust-
olust, kuna eritabelitele on paigutatud kaitseliidu tak-
tikalised õppused, laskevõistlused ja sport kaitseliidus.
Paljud kaitseliidu kohta toodud pildid on väljalõiked
„Kaitse Kodu!“st“. Naiskodukaitse tabelil leidub isegi
„Kaitse Kodu!“ naiste erinumbri kaanekülje pealkiri.

Piltides on esindatud ka mitmed sündmused, nagu
Eesti-Vene rahulepingu allakirjutamine, riigiva-
nema külaskäik Poola, Poola presidendi külaskäik
Eestisse, ajakirjanike liidu peakoosolek Tartus 1930. a.,
mis näituse kataloogis on nimetatud ajakirjanike kongressiks,

Sõrve sääär. Saaremaa lõunapoolseim tipp.

Tartumaa 1930. a. laulupidu, puusilla põlemine ja au-
rik „Eha“ päästetööd ja ülemaailmne karskuskongress
Tartus.

Eesti avaliku elu tegelaste pilte on tervelt 260 ja
see osakond on võrdlemisi täielik. Losse ja lossivare-
meid Eestist näitavad pildid, tabelid.

Huvitavaks väljapanekuks näitusel on kahtlemata
fotograafi ja filmioperaatori K. Kalamehe suur ja rik-
kalik pildikogu tema Austraalia teekonnalt, mis annab
päris põhjaliku ülevaate Austraalia eestlaste elust,
tööst ja tegevusest. K. Kalamehe fotod võtavad enda
alla tervelt 19 tabelit.

Välismaa osas on toodud pilte Soomest, Lätist,
Rootsist, Norrast, Daanist, Poolast, Saksamaalt, Aust-
riast, Ungarist, Itaaliast, Prantsusmaalt, Hispaaniast,
Türgimaalt, Greekast, Hiinast, Jaapanist, Nõukogude
Venest, Inglismaalt, Indiast, Põhja-Ameerikast, Egiptu-
sest, Ameerikast, peami-
selt New-Yorgist ja Bra-
siilia kohviistandusest.

Kokkuvõttena pakub
pildikogude näitus siiski
küllalt huvitavat ja õpet-
likku, kuigi üksikud osa-
konnad tahavad täienda-
mist. R. S.

KUI SOOMLASED AMEERIKAS MÄSSASID

1674. a. püüti soomlaste eestvedamisel Ameerika loovutada Rootsiile.
Mis siis, kui Pika Soomlase korraldatud mäss oleks õnnestunud?

Kui vanad eestlased olid suured meresõitjad, siis olid seda soomlased veelgi enam. Nii leiame meie meresõitjaid soomlasi juba seitsmeteistkümnendal sajandil Ameerika kolonistidena, mis ajast peale on kantud jenkide tõuraamatusse soome sugu rahvaste vere märgid.

Nagu me alltoodud kirjutusest leiame, kavatseti 1674. a. soomlaste eestvedamisel Ameerikas koguni mässukatset Rootsi keisririigi kasuks, mis, tõsi küll, ebaõnnestus, kuigi ei puudunud palju, et Filadelfia raekoja katusel oleks võinud Georg Washingtoni sündimise ajal lehvida rootsi lipp. Aga sellest kõigest allpool.

Kas siis Washingtoni oleks vajatudki?

Soomlased ja rootslased olid aastal 1638 oma asu-miskoos jõudnud Delaware jõe kallastel juba nii kaugele, et võisid lugeda maa omaks.

Nüüdse Filadelfia linna rajajooned, kui need vee-taks selleaegse kaardi üle, määraksid umbes asunduse piirid ja suuruse.

Rootslased olid tol ajal uhked härrad. Kolme-kümneaastase sõja kuulsus hoidis veelgi elevil Euroopa ja rootsi relvi soojendas kangelaslikkuse aupaiste. Siiski kadus uhkus Uues Maailmas asuvailt rootslasilt, sest ajaratas veeris peadpöörilt kiiresti ja rootsi asumaa sattus kord inglise, kord hollandi armurüppe. Juba 1655 a. vallutasid hollandlased Delaware-jõe viljakand-vad maa-alad rootslasilt ja inglased jälle olid aastal 1674 oma omandusõiguse kohta nimetatud maa üle kindlad.

Sel ajal ei peetud küll sealpool maailma suuri võit-lusi, sest tavaliselt oli uus vallutaja nii ülevõimne, et opositsioonist ei saanud palju kõnelda. Ründav lae-vastik käänis külje vaenlase kindluse vastu ja tulistas seni, kuni lasti lipp alla — vaen oli lõpnu. Vägi oli tavaliselt väike ja kui siis truudusvanne oli uuele valitsejale vannutud, pöördusid asunikud jälle oma tuba-kanurmedele ja -põldudele, et rahulikult lääne päikese all töötada. Vahemaa Euroopa ja Ameerika vahel oli noil päevil määratu pikk. Pealahingud löödi siis loo-mulikult Euroopas ja siis läksid võitjad saagijahile kaugemaise maaosadesse. Nii saadi kuskil Londonis või Amsterdamis üheainsa suleviskega loovutada kogu Ameerika — nimelt see pisike maariba, mida siis sel-lest peadpöörilt suurest mandrist tunti ja kus usal-dati elada ja olla.

Kõige selle hällina ja rahunuse kestes rühmasid soomlased Mullikad, Tossavaised, Kolehmaisid, Sinikad, Yrjänäised ja paljud teised Savost poolorjena sinna uuele maale toodud mehed agarasti uuel muredal maa-pinnal, millest juba vanad viikingid olid sõnanud, et see oli otse „ime-tore näha“. Loodus oli sõbralik, seal juba andis kütist kütta. Ka seisuste piirid olid segi uues maailmas, nii et suure mandri vabad puhangud levita-sid õnnist rahu meeltesse. Oli tulnud Rootsi soome

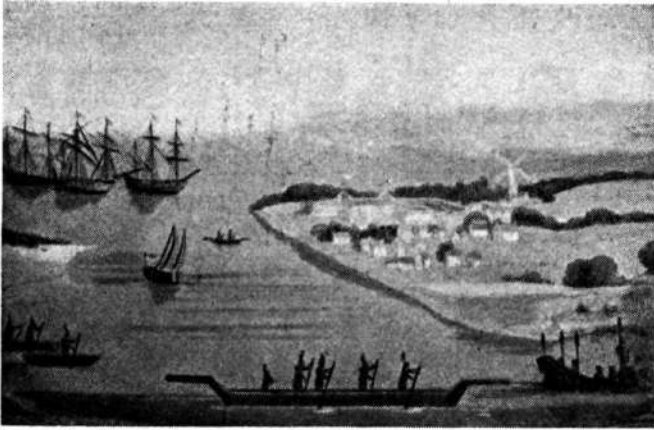
metsist juba naisigi elu kaunistuseks meestele seltsiks. Nii sündis lapsi, nüüdse ameerika koorekihi esiisi. Neil oli juba maale saabudes toredaid muulaspäraseid ni-mesid. Kui järgnevas märkate soomlasi nimetatavat kummaliste nimemootustega, siis kujutelge vaid, et need olid samad Tossavaised ja Kokkised, kes nüüdki veel käänavad kive Savomaa nurmedel. Uus keel oli ehk neid juba vallutanud, uued kombesid olid aegamööda juurdunud omaseiks, aga puhast soome tõu-pitsatit ei saa neilt peletada rootsi ajaloolasedki, nii meelsasti kui need praegu väidavadki, et just rootsla-sed tegid suurima töö Delaware maa-pinna harimises.

Noh nii. Tuli siis lõpuks inglase järjekord näidata oma võimu neil kaugeil maal. Sel ajal olid juba roots-lased unustanud oma kaasmaalased Delaware kauneil kaldail. Sisemised tülid andsid õukonnale palju tööd, aga kui need umbes 1667. a. paigu lahendati, leiti, et on käes paras juhuse nõuda inglasilt rootsi maad tagasi. Asjata tehti siiski tööd. Diplomaadid ei saatnud mi-dagi korda Londonis. Inglased keeldusid järsult loo-vutamast seda, mis nad olid võtnud omaks. Rootsi saadik pingutas asjatult.

Keegi leidlik mees Stokholmi hoovkonnas tuli neil aegadel tähelepandavale mõttele ja kui mina nüüd asun seda ainulaadset ajaloolist sündmust, mässu ja prot-sessimist selgitama, tean ma sama vähe kui ajaloo-uurijad, kes õieti läkitas ise end Königsbergiks kut-suva, aga tegeelikult Marcus Jacobuse nime kandva soomlase kihutama soome sugu asunikke Delaware jõe kaldail mässule Tema Majesteet Inglise kuninga vastu.

Tõsiasi on ainult see, et suvel aastal 1669 ilmus eelnimetatud kogult õige pikk soomlane nimelt asu-maale. Ta matkas jõe veeri üles ja alla, liikus soom-laste tubades ja kõneles ässitavalt ja mässule õhuta-valt. Temaga liitus pisut hiljem Henry Coleman (Ko-lehmainen) nimeline soomlane uudis-asunik, kes oli nii innustunud asjast, et jättis oma karjadki söödile.

Nüüd pandagu tähele, et soomlased olid ainus rah-vus kogu ümbruskonnas, kes sai suurepäraselt toime indiaanlastega. Soomlasi tarvitati tõlkidena nendega läbirääkimistes ja eriti Kokkinen (nüüdse ameerika

Uus Amsterdam hollandi kindlustustega 1620. aastal.

aristokraatide Cox- ja Cock-perekondade esiisa) oli eriti osav indiaanlaste keeles. Soomlased olid matkanud jõge mööda üles üsna indiaanlaste keskele, ja viimaste suguharu pealik Naama, keda soomlased sõbramehe vestluses kutsusid Naamaseks, oli lubanud kokkupõrke puhul kogu oma toetuse soomlasile. Veel on tähelepanudav see truudus, mis on liitunud selle meie hõimuga sajandite kestes ja mis on tulnud ilmsiks nii ameerika laantes kui ka sõdades Venemaa vastu, — truudus Rootsile. Mis oli Rootsi valitsus teinud nende asunike-soomlaste heaks? Vedanud neid peaaegu raudades Ameerikasse, pidanud neid peaaegu orjade eest! Ja ometi olid need nüüd valmis hellitama kõrvu Marcus Jacobuse ässituskõnedele, kuigi neil tõepoolest polnud midagi oma praeguste isandate inglaste vastu. Jacobus tuletas neile meele muidugi vanu vannutud truudusvandeid ja, mis on juba ajalooski tõestatud, lubas võimalikku Rootsi abi, mis pidi peagi saabuma.

Marcus Jacobus, Pikk Soomlane (Long Finn), nagu teda hiljem nimetati, ei olnud asjata puhkanud hõõguvale sõekoldele. Kogu asundus sattus möllu ja just silmapaistvad isikud olid segatud asjasse. Endisel kukutatud rootsi kuberneril Printsil oli tütar, Armagot-nimeline, kellest räägiti, et see oli tõmmatud mässuliikumise hulka, „kuigi,“ nagu protokollides mainiti, „ta oli võetud erilise Inglismaa kaitse alla ja talle antud erilisi andestamisi. Proua Papegoija, või kuidas ta nimi nüüd oli, pääsis siiski asjast. Ka soome pastor Lokenius oli segatud mässuliikumisse ja inglise valitsusvõimud tegid ettepaneku temagi karistamiseks. Nõukogu, siis kõrgeima valitsusorgani, hollandi soost liige Peter Alrich oli samuti mõne oma kaasmaalase seltsis valmis pakkuma toetust mässu süttides.

Nagu sellest siis näeb, olid meeled üsna ärevil. Soomlasil oli sõjariistu, inglasi oli vähe kohal ja mäss oleks võinud õnnestuda. Kõige lähem inglise võimupesa oli New-Yorgis, endises New-Amsterdamis, aga kui rootsi sõjalaevad oleksid tõepoolest ilmunud sobival hetkel kohale ja asundused oleksid kohalike inglastega energiliselt talitanud, oleks võit olnud Tema Rootsi Majesteedi päralt.

Aga Marcus Jacobus, Pikk Soomlane, oli kas ol-

nud liig optimistlik või siis oli talle luisatud Stokholmist lahkudes. Rootsi laevu ei ilmunud jõesuule, kuigi neid nii hardalt oodati.

Indiaanlaste toetusele loodeti — ja siin seisiski märgitavaim tegur, nii tähtis, et inglased täiesti mõistsid hädaohu suurust.

Aga need inglased, kes neil aegadel panid alguse Inglise maailmariigile, olid raudseid poegi, kes vahest ei kokkunud. Uue Maailma inglise peamehena toimis siis New-Yorgis asuv kuberner Lovelace. Ta oli järsu võttega mees, kes nägi hädaohu ja läkitas kiiresti käsu alla, et soomlased Coleman ja Pikk Soomlane pandagu raudu ja viidagu kohtu ette. Colemani suhtes öeldi, et kui ta viieteistkümne päeva jooksul ei anna end võimudele üles, võetakse ta varandus riigile ja ta ise kuulatakse lindpriiks.

Septembrikuu 14. päeval aastal 1669 peeti New-Yorgis nõukogu koosolek. Siin otsustati alul saata tänukiri kapten Carrile, inglise komandandile Delaware asunduses, selle eest, et ta oli sedamaid kirjutanud kubernerile ähvardavast mässust. Samuti kästi tänada kohal viibiva väeosa kõiki ohvitseri. Pikk Soomlane määrati raudu, kuni keegi kubeneri poolt saadetu tuli teda uurima ja kuulama üle, kuna asi oli nii nakkav ja tähtis. Kõigi mässusse segatute varandus määrati hindamisele võimalike trahvirahade määramiseks.

Nüüd tuli kohus Delawaregi asunduses. Nõukogu, kelle ülesanne oli kohut mõista, ei olnud kõigis asjus üksmeeles, mis polnud imeks pandav, sest nõukokku kuulus ka palju soomlasi, muu seas Kokkinen ja Rambo. Samuti oli nõukogu liige Alrich, hollandlane, segatud mässuliikumisse, nagu eelpool nimetatud.

15. septembril kirjutab kuberner Lovelace jälle. Ta tänab ohvitseri ja teatab, et on saadud kätte asjasse puutuvad tõendused ja dokumendid. Ta loodab hardalt, et ta pääseks isiklikult Delawarele tutvuma juhtunud sündmusega, aga kuna parajasti oodati paari inglise laeva New-Yorki, ei pidanud ta võimalikuks oma residentsist lahkuda. Tema arvates on mõistlikum jätta soome ja hollandi nõukogu liikmed siiski endiselt oma istungeile, sest need on seal eriomases seisukorras, et tunnevad oma kaasmaalaste hingeelu ja oskavad leiutada abinõu, kuidas neid parimini hoida vaos.

Nagu sellest selgub, oli kuberner Lovelace väga mõistlik mees.

Mõned Delaware asunikud olid kirjutanud kubernerile ja ühtlasi, kuna nad katsusid seletada asja, olid nad palunud armu mässajaile. Kubeneri võimuses see siiski ei olnud, sest armuandmispalvet ei olnud esitatud Delawares endas olevaile valitsusvõimudele.

Vahepeal oli Pikk Soomlane juba jõudnud põgenedagi, aga oli saadud jälle kinni. Kuberner Lovelace käsib kohe selle põgenemiskatse järele, et tuleb valvata meest endisest hoolsamini seni, kuni ta jõuab saata New-Yorgist asja-uurija kohale. Ometi hoiatas kuberner oma käskkirjas liiaks soomlasi hirmutamast, sest ta oli juba kavatsenud valmis suurepärase karistusviisi nende varale — nimelt trahvirahad, mis oli neil aegadel pahem kui vangistus algavale kehvale uudisasunikule.

Alles novembrikuu 2. päeval läks sekretär Matthias Nicholls kubeneri esindajana Delawarele juhatama kohtuistungit, kus soomlasile ja muile mässajaile jagati karistust.

Kuberner Lovelace, kes, nagu juba nimetatud, ei olnudki mõni rumal mees, oli oma-käeliselt seadnud kokku kogu kohtuistungi täpse kava. Siin ei unustatud midagi inglise kohtute iseloomulicist talitusviisest arvurohkete bluff-abinõude tarvitamises. Kõik pidi olema suurejooneline, vastuvaieldamatu ja irvitavalt väärikas, et see paremini neisse poolmetslasist asunikesse mõjuks. Kohtuotsuse oli ta ka juba enne valmis mõelnud, nii et sekretär Nichollsil ei olnud õieti muud teha kui lugeda see valmispaberilt ette.

Pikale Soomlasele kästi öelda, et „sina, kel pole seisnud Jumal silme ees, vaid paharett sind avatlemas, olid augustikuu 28. päeval meie kuninga Karl II-se, Jumala armust Inglise, Šoti, Prantsuse ja Iirimaa kuninga, usu kaitsja jne. 21. valitsusaastal Anno Domini 1669 Kristiinas (Delaware-asunduse tähtsaimas kindluses) ja mujal kõige kavalamalt, kuritahtlikumalt, täispetlikkust ja valet kavatsenud salaliitu ja sõjariistus mässu selle maa, mis kuulub Tema Majesteedi kaitsele ja alluvusele, valitsuse vastu ja ka olid salakavalalt ässitanud teisi ja avatelnud teisi Tema Majesteedi häid alamaid vääratuma truuduses Tema Majesteedi Inglise Kuninga vastu, kihutades neid mässule ja püüdeile muuta alamlust võõra printsi, see on Rootsi Kuninga, kasuks, mis sihis sina oled korraldanud mässulisi ja seadusevastaseid koosolekuid, rikkudes sellega Meie Valitseja vastavaid seadusi määrusi.“

Oleme juba nimetanud, et kohtuotsused olid juba enne määratud kindlaks kuberner Lovelace'i poolt. Pikale Soomlasele ehk Long Finnile langes nende hulgast kõige raskem osaks. Talle määrati avalik peks, ta otsaesisele põletati täht R (Rebellious — mässaja) ja ta rinnale kiri, milles teatati, et ta oli saanud need märgid karistuseks mässukihutustöö eest, ja lisaks, et teda tuleb pidada vangiks ja müüa orjaks Barbados-saartele

Indiaanlased võtavad sõbralikult vastu Massachusettsi saabunud sisserrändajad.

Esimesed maalerännanud võitluses vaenulike indiaanlastega.

või kuhugi mujale kaugemale maale. Tema kaassüüdlaste, nende, kes olid raskemini segatud mässusse, varanduse pool osa konfiskeeriti ja muile mässajaile määrati rahatrahve, mille suurus jäeti olenevaks Delaware's kogunenud kohtu otsuseist.

Nii viisi puutus 76 Delaware'i uudis-asunikku kokku inglise kohtuga. Trahvi määr, mida neilt saadi, oli üsna rohke. Tervelt 23,252 guildersi kogunes valitsuse esindaja kassasse. See määr vastab meie (s. o. Soome. Tõlk.) rahas umbes neljale miljonile margale.

Summa oli siis väga suur, kui võtame arvesse, et enamik asunistest oli veel õieti kehv ja nälg käis neil ehk ennegi võõraks. Asjata ei olnud kuberner Lovelace leiutanud selle tema meelet mõjusaima karistusvahendi.

Kohtuotsuse väljakuulutamise ja selle esimese osa täidesaatmise järele viidi Pikk Soomlane raudades New-Yorki ja heideti seal vangi. Seal ta sai oodata 1670. a. 26. jaanuarini, millal prantsuse kapten Cousseau võttis ta teatud tasu eest oma laevale, et viia ta Barbados-saarele, kuhu ta müüdi orjaks neljaks aastaks, müügihinna langedes osaks inglasile.

Pika Soomlase lugu on lõpnud. Ta rühmas nüüd palehigis Barbados'e tubakaväljul ja manas kindlasti sünkuses seda päeva, millal ta asus teele Stokholmi lokaalest tundmatute seikluste poole.

*

Tundub, nagu peaks meie poolehoid kuuluma Pikale Soomlasele. Kannustatud oma seiklushimust, usaldas ta pea otse hundipessa, usaldas kihutada soomlasi üles sõjariistus mässule, väga hästi teades, et sel ajal mässajatega ei naljatatud. Ehk oli tal mõte, kui kõik ebaõnnestub, põgeneda soomlaste sõprade, indiaanlaste, sekka ja kahtlemata ta oli sõbralikus vahekorras indiaanlastega. Ühtlasi märkame temas suurejoonelisust. Ta tahtis nimelt jälle saada Uue Maailma Rootsi

mõjuvalla alla. Ta mõtles üksi teha seda, mida armeed ja laevastikud ei suutnud.

Kas tal oli siiski võimalusi? Miks mitte! Kui näiteks, nagu juba öeldud, rootsi laevad hollandi laevade toetusel oleksid hetkel, millal mässuleek põles ägedaimalt, ilmunud Delaware ja New-Yorgi ette, oleks mässajate võit olnud kindel. Rootsi ei olnud sel ajal küll mingi meririik, aga seda võimsam tegur oli Hollandi maailma meredel. Viimane maa oli, hoolimata oma väikesest arvust, selline võimutegur, et isegi ülbe Albion pidi vaatama sageli võimetuna pealt, kui hollandi sõjalaevad kaapasid samul vesil ta rikkaimaid kaubalaevu.

Ja pealeselle ei ole sugugi öeldud, kas oleksid inglased enam viitsinud minna vallutamisretkeile kaugesse läände. Neil oli kodumaalgi seekord üliküllalt tegemist.

Eelnimetatud mässu ajal oli inglise sõdureid Delaware jõe piirkonnas ainult kakskümmend kapten Carri juhatusel. 1772. a. ei olnud neid New-Yorgis rohkem kui viiskümmend. Mida oleksid need seitsekümmend meest võinud teha mässu sumbutamiseks, kui oleks sündinud tõsine katse sel alal? Arvatavasti mitte midagi, sest seda tõendasid hollandlased a. 1772., millal need väheseks ajaks tõepoolest vallutasid need Ameerika ranniku tulipunktid. A. 1774. nad loovutasid küll rahusõlmimisel Inglisele need maa-alad tagasi, aga kõik

see tõendab vaid seda, et Albioni jõud polnudki nii suur neil kaugel randadel.

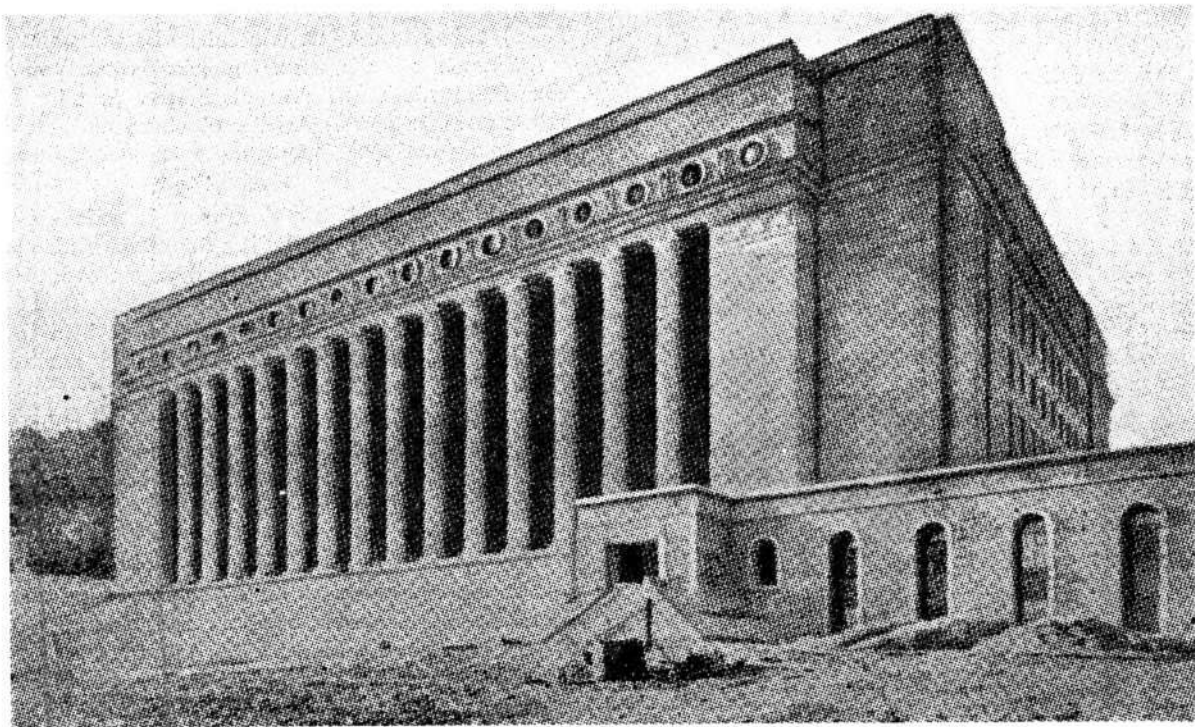
Nüüd asub mõte matkama julget rada.

Georg Washington sündis aastal 1732., nii siis kuuskümmend aastat pärast nimetatud sündmusi. Sel ajal oli juba inglise mõjuvõim end Ameerikas kindlustanud, aga kui oletame, et hollandlaste, rootslaste ja inglaste vahelised tülid ja taplused oleksid jätkunud neil rannikul kas või ainult pool sajandit kauem, oleks olnud kindel, et noor Washington oleks jõudnud teisugusesse pulma oma eluülesannet täites. Kas oleks teda siis enam vajatud, eeldades, et Pika Soomlase mäss aastal 1669 oleks õnnestunud ja rootsilipplehvinud Philadelphia raekoja katusel Washingtoni sünnipäeval?

Sada aastat kulus Ühendriikide vabadussõjaks. Siis suruti inglane merre. Aga kui see oleks sündinud juba sada aastat varem Pika Soomlase eestvõttel? Missugusena oleks siis kaart esinenud?

See küsimus viib mõnesuguste mõtete juure ega ole meie asi neid enam edasi arutada. Huvitav see mäss meile igatahes on. Ennekõike see tõendab aga, kui truud võivad soomlased olla. Valitsus Rootsis oli neid juba unustanud ja ometi tahtsid nad veel kord mäletada vanu vannutud truudusvandeid. — Aga eks see truudus esineb veel nii mitugi korda hiljemgi?

Yrjö Rauhanheimo järgi Soome keelest.

Soome eduskunna uus hoone.

ÜLEVAADE KAITSELIIDU MAJANDUSLIKUST TEGEVUSEST

1929./30. EELARVEAASTAL.

29. mail 1929. aastal kinnitas vabariigi valitsus kaitseliidu 1929./30. aasta eelarve Kr. 761.034:— suuruses.

Eelarvega määratud summast oli ette nähtud 23,5% relvade ja laskemoona muretsemiseks, 13,2% õppeala ja kehalise kasvatus kuludeks, 11,5% kinnisvara soetamiseks ja ülejäänud 51,8% propaganda, majapidamise, kantselai, palkade, varustuse ja muude vähemate kulude katteks.

Ülevaatliku pildi eelarve teostamisest pakuvad tabel nr. 1 ja diagramm nr. 1.

Eelarve täitmine andis ülejäägi Kr. 178.896:29 suuruses ehk 23,5% eelarve summast.

Suuremaid ülejääke andsid järgmised §§: palgad, varustus, relvad ja laskemoon, õppeala ja kehaline kasvatus ning propaganda.

Palkade ja teenistusvanuse tasu ülejäägid on tingitud sellest, et kaitseliidu koosseisus oli aasta jooksul vakantseid kohti ja hulk instruktoreid teenis vähema palgaga kui see koosseisus ette nähtud.

Varustusrahade ülejäägi põhjuseks on asjaolu, et eelarvesse on võetud kõikidele koosseisus olevatele ohvitseridele esimese teenistusaasta varustusrahainorm ja et paljudel ohvitseride kohtadel teenivad eraisikud.

(Seletuskirja järg lhk. 150).

Tabel nr. 2.

Ülevaade kaitseliidumaksuna ja kaitseliidu toetusseaduse põhjal sissetulnud summadest kuni 1. IV 30. a.

Kaitseliidumaksuna sisse tulnud:	1925. a.	Kr. 1.432.852.96
	1926. a.	" 1.013.560.98
	1927/28. a.	" 61.338.15
	1928/29. a.	" 9.194.48
	1929/30. a.	" 3.553.99
Toetusseaduse põhjal saadud:	" " a.	" 650.000.—
	Kokku:	Kr. 3.170.500.56 + 202.245.79 = Kr. 3.372.746.35

Üle kantud keskjuhatus

jooksvale arvele:	Kr. 3.160.000.—	+ Kr. 1.781.50	— 1925. a. tagasi makstud kulud
		" 16.153.67	— 1926. a. " " "
		" 10.938.48	— 1927/28. a. " " "
		" 39.160.35	— 1928/29. a. " " "
		" 51.249.27	— 1929/30. a. " " "
		" 63.87	— 1925. a. 0/0 0/0
		" 51.400.11	— 1926 ja 1927. a. 0/0 0/0
		" 25.770.04	— 1928. a. 0/0 0/0
		" 5.723.50	— 1929. a. 0/0 0/0
		Kr. 202.245.79	Kr. 3.362.245.79

Ära tarvitatud eelarve korras:

1925. a.	Kr. 489.377.93
1926. a.	" 692.521.45
1927/28. a.	" 632.002.31
1928/29. a.	" 695.694.23
1929/30. a.	" 609.592.69
Kokku:	Kr. 3.119.188.66

Jäab 1. aprilliks 1930. a.

Riigikassasse	Kr. 10.500.56
Jooksvale arvele	" 134.925.18
Propaganda-fondi arvele	" 22.107.90
Staabi kassasse	" 86.024.10
Kokku:	Kr. 253.557.69

T. Pullisaar,
majandusosakonna
pealik.

J. Aperson,
v. raamatupidaja.

Kaitseliidu 1929/30. eelarveaasta aruanne riigilt saadud toetussummade üle.

Eelarvega määratud		Tagasi- makstud kulud	Ülekan- ded üle- kulude katteks	Kokku	Eelarve jaotus	1929/30. eelarveaasta jooksul ära tarvitatud			Üle
						Kesk- juhatus	Malevad	Kokku	
33.660.—	132.738.—	—	—	166.398.—	§ 1 p. a. Palk	31.185.80	126.961.65	158.147.45	8.2
10.150.—	11.450.—	—	—	21.600.—	§ 1 p. b. Mitmesugused tasud	3.541.05	9.331.60	12.872.65	8.7
500.—	—	—	+ 500.—	1.000.—	§ 1 p. c. Ajutine tööjõud	844.04	—	844.04	1
6.672.—	43.306.—	—	-10.000.—	39.978.—	§ 2 Varustus	4.448.—	29.349.57	33.797.57	6.1
1.080.—	8.364.—	—	—	9.444.—	§ 3 Toetusrahad	932.78	6.176.28	7.109.06	2.3
2.000.—	19.236.—	4.50	+ 1.000.—	22.240.50	§ 4 p. a. Sõidud siseriigis	2.806.38	19.342.14	22.148.52	
2.950.—	—	—	—	2.350.—	§ 4 p. b. Sõidud välisriiges	1.014.62	—	1.014.62	1.3
750.—	—	—	—	750.—	§ 4 p. c. Ümberpaigutused	483.78	—	483.78	2
1.000.—	3.430.—	23.51	—	4.453.51	§ 4 p. d. Veokulud	1.082.32	3.337.93	4.420.25	
800.—	5.920.—	—	+ 1.000.—	7.720.—	§ 4 p. e. Liikumisabinõud	1.271.01	6.421.20	7.692.21	
5.000.—	11.000.—	—	—	16.000.—	§ 5 Kantseleikulud	4.330.62	11.637.10	15.967.72	
87.910.—	—	26.092.60	—	114.002.60	§ 6 Kinnisvara soetamine	113.907.29	—	113.907.29	9
17.135.—	19.214.—	2.27	+ 1.000.—	37.351.27	§ 7 Majapidamine	18.484.75	18.659.31	37.144.06	2
3.270.—	1.200.—	—	—	4.470.—	§ 8 Vallasvara	3.459.40	1.010.10	4.469.50	
175.624.—	3.280.—	767.25	—	179.671.25	§ 9 Relvad ja laskemoon	49.006.97	1.801.37	50.808.34	128.8
3.700.—	8.810.—	—	—	12.510.—	§ 10 Sideabinõud ja tehniline varustus	1.883.26	7.971.20	9.854.46	2.6
74.062.—	30.300.—	—	—	104.362.—	§ 11 Õppeala ja kehaline kasvatus	62.866.41	30.221.14	93.087.55	11.2
3.040.—	1.800.—	100.—	+ 2.200.—	7.140.—	§ 12 Esinduskulud	5.117.71	1.800.—	6.917.71	2
10.750.—	480.—	432.85	+ 4.800.—	15.962.85	§ 13 Eriiseloomuga kulud	15.017.19	480.—	15.497.19	4
550.—	—	—	—	550.—	§ 14 Juriidilise abi ja kohtukulud	500.—	—	500.—	
2.000.—	—	—	—	2.000.—	§ 15 Arstiline abi	600.—	—	600.—	1.4
16.800.—	—	—	—	16.800.—	§ 16 Propaganda	10.982.92	—	10.982.92	5.8
1.703.—	—	32.—	—	1.735.—	§ 17 Ettenägematud kulud	1.325.80	—	1.325.80	4
460.506.—	300.528.—	27.454.98	—	788.488.98		340.242.29	269.350.40	609.592.69	178.8

Käesolev aruanne on raamatutega kooskõlas ja õige.
24. jaanuaril 1931. a.

E. Saulep,
kaitseliidu keskjuhatus
revisjonikomisjoni esimees.

J. Roska,
kindral-major,
kaitseliidu ülem.

Liikmed: *J. Lepp,*
Fr. Uibopuu.

T. Pullisaar,
majandusosakonna
pealik.

J. Ap
v. raamat

Kaitseüidu 1929/30 a. eelarve täitmine

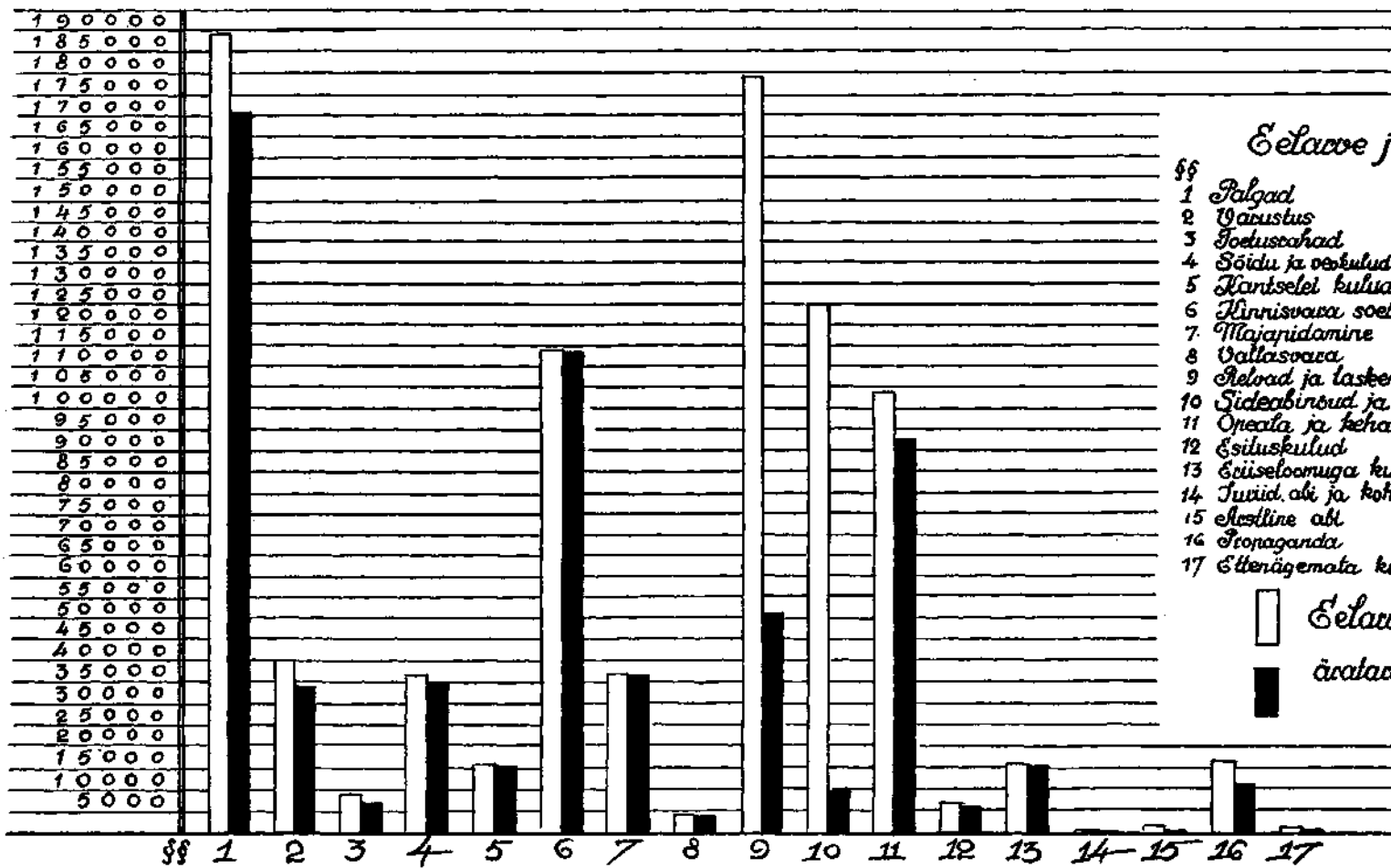

Diagramm nr. 1.

Kaitseliidu 1929/30. aasta arvete läbikäigud ja seis.

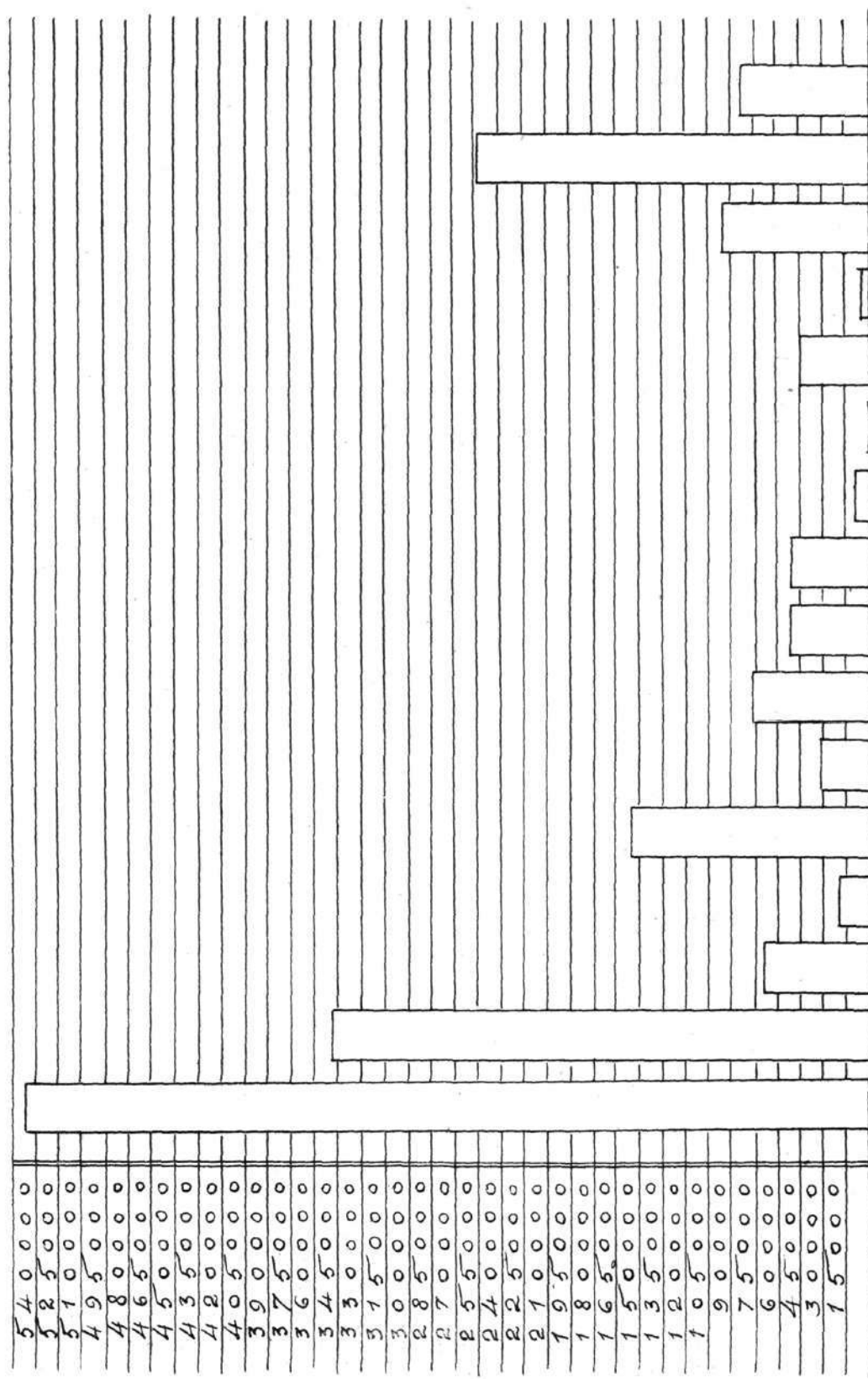
Arvete nimetus	L ä b i k ä i k		S a l d o		Kulude ja tulude arve		B i l a n s s	
	Deebet Kr.	Kreedit Kr.	Deebet Kr.	Kreedit Kr.	Kulud Kr.	Tulud Kr.	Aktiva Kr.	Passiva Kr.
Riigi toetussummade arve	650.000.—	650.000.—	—	—	—	650.000.—	—	—
Kaitseliidu erideposituarve	20.500.56	10.000.—	10.500.56	—	—	3.553.99	10.500.56	—
Jooksev arve № 675	10.875.06	8.931.06	1.944.—	—	—	—	1.944.—	—
" " № 5366	761.914.15	628.933.02	132.981.13	—	—	—	132.981.13	—
" " № 5533	22.107.90	—	22.107.90	—	—	—	22.107.90	—
Kassa arve	852.682.82	766.658.72	86.024.10	—	—	—	86.024.10	—
Erasummade arve peastaabis	60.816.33	55.662.54	5.153.79	—	55.662.54	52.743.70	5.153.79	—
" " malevais	270.044.04	191.751.13	78.292.91	—	191.751.13	184.817.06	78.292.91	—
Läbikäivate summade arve	33.—	33.—	—	—	—	—	—	—
Palga arve	166.898.—	158.147.45	8.250.55	—	158.147.45	—	—	—
Kinnisvara soetamise arve	114.002.60	113.907.29	95.31	—	113.907.29	96.126.71	96.126.71	—
Mitmesuguste tasude arve	21.600.—	12.872.65	8.727.35	—	12.872.65	—	—	—
Ajutise tööjõu arve	1.000.—	844.04	155.96	—	844.04	—	—	—
Varustuse arve	39.978.—	33.797.57	6.180.43	—	33.797.57	—	—	—
Toetusrahade arve	9.444.—	7.109.06	2.334.94	—	7.109.06	—	—	—
Sõitude arve siseriigis	22.240.50	22.148.52	91.98	—	22.148.52	—	—	—
" " välisriigis	2.350.—	1.014.62	1.335.38	—	1.014.62	—	—	—
Ümberpaigutuste arve	750.—	483.78	266.22	—	483.78	—	—	—
Veokulude arve	4.451.51	4.420.25	33.26	—	4.420.25	—	—	—
Liikumisabinõude arve	7.720.—	7.692.21	27.79	—	7.692.21	276.15	276.15	—
Kantseleikulude arve	16.000.—	15.967.72	32.28	—	15.967.72	216.12	216.12	—
Majapidamise arve	37.351.27	37.144.06	207.21	—	37.144.06	—	—	—
Vallasvara arve	4.470.—	4.469.50	—50	—	4.469.50	9.679.38	9.679.38	—
Relvade ja laskemoona arve	179.671.25	50.808.34	128.862.91	—	50.808.34	24.491.87	24.491.87	—
Sideabinõude arve	12.510.—	9.854.46	2.655.54	—	9.854.46	2.517.04	2.517.04	—
Oppeala ja kehalise kasvatuse arve	104.362.—	93.087.55	11.274.45	—	93.087.55	29.108.63	29.108.63	—
Eesinduskulude arve	7.140.—	6.917.71	222.29	—	6.917.71	—	—	—
Eriiseloomuga kulude arve	15.962.85	15.497.19	465.66	—	15.497.19	—	—	—
Juriidilise abi ja kohtukulude arve	550.—	500.—	50.—	—	500.—	—	—	—
Arstilise abi arve	2.000.—	600.—	1.400.—	—	600.—	—	—	—
Propaganda arve	16.800.—	10.982.92	5.817.08	—	10.982.92	—	—	—
Ettenägemata kulude arve	1.735.—	1.325.80	409.20	—	1.325.80	—	—	—
Deebitoride, kreditoride arve	—	—	—	—	27.969.55	—	—	3.455.—
Varanduse kustutuskapitali arve	—	—	—	—	27.441.25	—	—	158.780.9
Kapitali arve	—	—	—	—	—	—	—	1.471.959.3
Tagasimastud kulud	—	—	—	—	—	51.249.27	—	—
Jooksva arve 9/10%	—	—	—	—	—	5.723.50	—	—
Elmiste aastate varandus	—	—	—	—	—	—	1.332.861.31	—
Erasummade eest muretsesetud varand.	—	—	—	—	—	22.480.—	22.480.—	—
Ülejääk sularahas	—	337.004.39	—	337.004.39	—	—	—	—
Eelarve ülejääk	—	178.896.29	—	178.896.29	—	—	—	—
1929/30. a. saldo	—	—	—	—	220.556.26	—	—	220.556.26
K o k k u . . .	3.437.462.84	3.437.462.84	515.900.68	515.900.68	1.132.983.42	1.132.983.42	1.854.761.60	1.854.761.60

J. Roska,
kindral-majoor, kaitseliidu ülem.

T. Pullisaar,
majandusosakonna pealik.

J. Aperson,
van. raamatupidaja.

Kaitselõidu varanduse seis 1. IV 1930. Nr. 2

Kirnisvaar Laske-Rehvide Palkemat Lükum Ope-Sinidi Sehtsil Kuyand Sojak Inventaar Näih. Eesummi Püüsi Sellisk.
 moon puh. abin. abin. vaast. mategj. kantsitackj. Summad.

Diagramm nr. 2.

Kaitseliidu kulude ja tulude arve 1929/30. eelarve-aastal.

K U L U D.

Mitmesugused kulud peastaabis (erasummad)	55.662.54			
" " malevais "	191.751.13	247.413.67		
Palkadeks	158.147.45			
Kinnisvara soetamiseks	113.907.29			
Mitmesuguste tasude maksmiseks	12.872.65			
Ajutise tööjõu palkamiseks	844.04			
Varustusrahadeks	33.797.57			
Toetusrahadeks	7.109.06			
Sõidukuludeks siseriigis	22.148.52			
" välisriigis	1.014.62			
Ümberpaigutuse kuludeks	483.78			
Veokuludeks	4.420.25			
Liikumisabinõude peale	7.692.21			
Kantseleikuludeks	15.967.72			
Majapidamiseks	37.144.06			
Vallasvara soetamiseks	4.469.50			
Relvade ja laskemoona soetamiseks	50.808.34			
Sideabinõude peale	9.854.46			
Õppeala ja kehalise kasvatuse kuludeks	93.087.55			
Esinduskuludeks	6.917.71			
Eriiseloomuga kuludeks	15.497.19			
Juriidilise abi ja kohtukuludeks	500.—			
Arstilise abi kuludeks	600.—			
Propagandakuludeks	10.982.92			
Ettenägemata kuludeks	1.325.80	609.592.69		
Amortisatsioon	27.441.25	27.441.25		
Ettetehtud kulude arvel saadud vara	27.969.55	27.969.55		
Saldo	220.566.26	220.566.26		
		1.132.983.42		

Riigilt saadud toetussumma				650.0
Kaitseliidumaksuna sisse tulnud				3.5
Erasummad peastaabis				52.7
" malevais				184.8
Tagasimakstud kulud				51.2
Jooksvate arvete pealt saadud %/o %/o				5.7
Kulusummade eest muretsatud varandus:				
Relvad	Kr. 8.343.54			
Laskemoon	" 12.787.15			
Relvade puhastuse abinõud	" — 586.29			
Rakmed	" 3.947.47			24.4
Liikumisabinõud				2
Õppeabinõud	Kr. 10.485.25			
Sporidiabinõud	" 17.073.94			
Kirjandus	" 2.175.15			
Sõjakeemilised	" 626.71			29.1
Tehniline varustus				2.5
Inventaar (maj. var. I)				9.6
Vähemad kantseleitarbed (maj. var. II)				2
Kinnisvara				96.1
Erasummade eest muretsatud varandus				22.4

T. Pullisaar,
majandusosakonna pealik.

J. Aperson,
v. raamatupidaja.

Kaitsetüdid varandus.

Nr. 3

Muutsetud

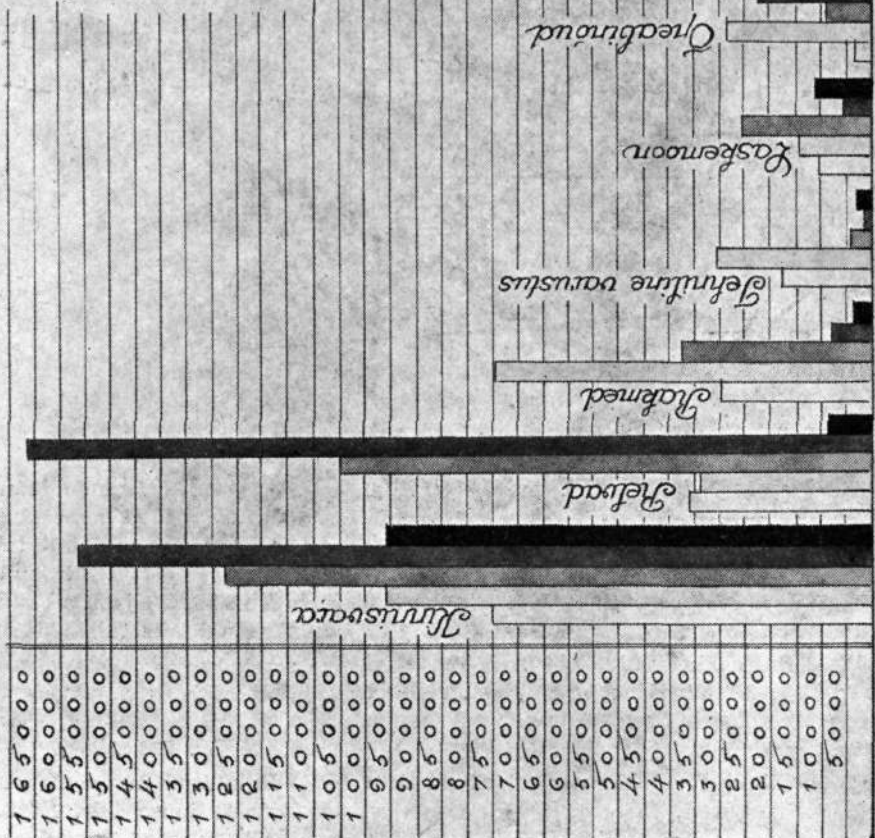
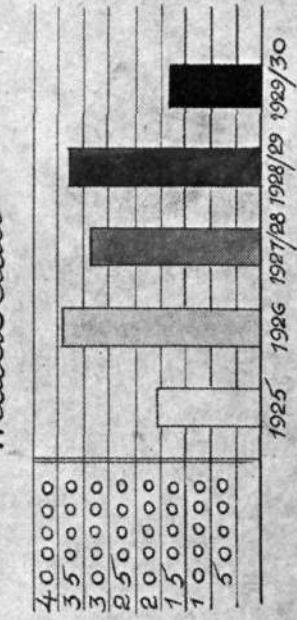

Diagramm nr. 3.

Kaitseliidu varanduse seis 1. IV 30. a.

AKTIVA.

PASSIVA.

Sularaha kaitseliidu erideposiitarvel	10.500.56		Kapital	1.471.959.57	
Sularaha jooksva arvel nr. 675	1.944.—		Varanduse kustutuse kapital	158.780.97	1.630.740.54
Sularaha jooksva arvel nr. 5366	152.981.15		Võlausaldajad	5.455.—	5.455.—
Sularaha jooksva arvel nr. 5535	22.107.90		Saldo	220.566.26	220.566.26
Sularaha staabi kassas	86.024.10				
„ „ „ (erasumm.)	5.153.79				
„ malev. „	78.292.91	557.004.59			
Eelnistel aastatel soetatud varandus	1.552.861.51				
1929/30. a. eelarve-aastal soetatud varandus	184.895.90	1.517.757.21			
		1.854.761.60			1.854.761.60

T. Pullisaar,
majandusosakonna
pealik.

J. Aperson,
v. raamatupidaja.

Kaitseliidu peastaabi erasummade kulude ja tulude arve 1929/30. eelarve-aasta peale.

KULUD.

TULUD.

Lisatööde tasu	1.620.—		Kaitseliidu majade korterite üürid	588.32	
Esinduskulud	957.47		0/0% jooksva arve pealt	448.06	
Mitmesugus. muud kulud	2.990.30		Annelused	1.065.55	
Läbikäivad summad	50.094.77	55.662.54	Muud juhuslikud sissetulekud	547.—	
			Läbikäivad summad	50.094.77	52.743.70
			Saldo		2.918.84
		55.662.54			55.662.54

Relvade ja laskemoona soetamise alal jäid teostamata mitmed suuremad kavatsused, nagu uute püssiraudade muretsemine ja A. T. püstolkuulipildujate ning neile kasettide ja kasetitaskute valmistamine, sest vahepeal otsustati asuda jaapani püsside ümberpuurimisele inglise padruni peale ja ülejääv raha järgmisel aastal ümberpuurimistöde ja inglise laskemoona muretsemiseks ära kasutada.

Õppeala ja kehaline kasvatus, missugune ala näeb ette väga laialdase tegevuse, andis kokkuvõetult suurema ülejäägi, sest aasta jooksul ei jõutud kõiki kavatsusi täiel määral täita.

Propaganda alal tekkinud ülejääk on põhjustatud peaaesjalikult sellest, et rändkino andis sissetulekuid üle ootuste ja et noorsoo ala peale ettenähtud summa jäi kasutamata.

Teiste §§ ülejäägid on tekkinud kokkuhoidmiste arvel.

Kaitseliit on oma tarvete rahuldamiseks saanud sissetulekuid kuni 1. aprillini 1929. a. „kaitseliidumaksu“ näol sissetulnud summadest ja peale selle toetusena riigilt, eelarve korras, 12. märtsil 1929. a. riigikogu poolt vastuvõetud kaitseliidu toetusseaduse põhjal.

Ülevaadet kaitseliidumaksuna ja kaitseliidu toetusseaduse põhjal sissetulnud summadest pakub tabel nr. 2. Nagu nimetatud tabelist näha, on kaitseliidumaksuna sisse tulnud kuni 1. aprillini 1930. aastal Kr. 2.520.500:56 ja Kr. 650.000:— toetusseaduse põhjal, kuna muid sissetulekuid sama aja jooksul on olnud Kr. 202.245:79.

Viie eelarveaasta jooksul on eelarve korras ära tarvitatud üldse Kr. 3.119.188:66 ja jääb üle 1. aprilliks 1930. a. Kr. 253.557:69.

Kulutatud summa eest on soetatud mitmesugust varustust üldse Kr. 1.422.027:29 väärtuses, millest

Kaitseliidu varanduse mimestik 1-ks aprilliks 1930. a.

Varanduse liigid	Muretsetud varanduse väärtus.		KKOKKU	Vananemine			KOKKU
	Eelmisel aastail	1929/30. aastal		0/00/0	Eelmisel aastail	1929/30. aastal	
Kinnisvara:							
Peastaabi maja ja krunt	250.000.—	—	250.000.—	3 ⁰ /0	27.600.—	6.900.—	34.500.—
Petseri maleva maja	137.900.—	—	137.900.—	"	4.137.—	4.137.—	8.274.—
Tallinna maleva maja	82.600.—	62.359.36	144.959.36	"	—	4.350.—	4.350.—
Sakalamaa maleva maja	—	33.088.75	33.088.75	"	—	—	—
Muud ehitused	1.108.70	678.60	1.787.30	"	33.26	20.34	53.60
Vallasvara:							
Relvad	359.156.67	8.343.54	357.500.21	10 ⁰ /0	33.915.65	834.35	34.750.—
Laskemoon	58.821.79	12.787.15	71.608.94	20 ⁰ /0	11.764.31	2.557.42	14.321.73
Relvade puhastuse abinõud	20.417.68	586.29	19.831.59	20 ⁰ /0	4.083.53	117.24	3.966.29
Rakmed	152.247.63	3.947.47	116.195.10	10 ⁰ /0	15.224.75	394.74	15.619.49
Liikumisabinõud	30.442.79	276.15	30.718.94	10 ⁰ /0	3.044.26	27.61	3.071.87
Õppeabinõud	65.443.90	10.485.25	75.929.15	10 ⁰ /0	6.544.37	1.048.52	7.592.89
Spordiabinõud	36.809.34	17.073.94	53.883.28	25 ⁰ /0	9.202.08	4.270.—	13.472.08
Tehniline varustus	54.558.81	2.517.04	57.075.85	10 ⁰ /0	5.455.86	251.70	5.707.56
Kirjandus	9.763.65	2.176.15	11.939.80	2 ⁰ /0	195.27	43.52	238.79
Sõjakeemilised materjalid	1.488.90	626.71	862.19	10 ⁰ /0	148.88	62.67	86.21
Mitmesugune majand. var. I (inventaar)	35.236.69	9.679.38	44.916.07	5 ⁰ /0	1.761.82	483.96	2.245.78
Mitmesugune majand. var. II (vähemad kantseleitarbed)	3.614.84	216.12	3.830.96	25 ⁰ /0	903.70	54.—	957.70
Erasummade eest muretsetud varandus	73.249.92	22.480.—	95.729.92	10 ⁰ /0	7.324.98	2.248.—	9.572.98
K O K K U	1.332.861.31	184.895.90	1.517.757.21		131.339.72	27.441.25	158.780.97

T. Pullisaar,
majandusosakonna pealik.

J. Aperson,
v. raamatupidaja.

Kr. 162.415:90 langeb 1929./30. aastal juuremuretsetud varustuse peale.

Soetatud varanduse üldsumma teeb välja ligi 50% üldisest kulusummast.

1929./30. aasta rahaline arvepidamine on riigikontrolli poolt revideeritud ja aruanne dokumentidega ning raamatutega kooskõlas leitud, mille kohta aruandel vastav märkus. Revideerimise tulemuste kohta on kokku seatud märkuste leht.

Samuti on varade arvestamine ja aruanne revideeritud keskjuhatuse revisjonikomisjoni poolt.

Väljavõte revisjonikomisjoni aktist:

Aja jooksul 11. novembrist 1930. a. kuni 23. jaanuarini 1931. a. revideeris kaitseliidu keskjuhatuse revisjonikomisjon, koosseisus: esimees E. Saulep, liikmed: Fr. Uibopuu ja J. Lepp, kaitseliidu peastaabi 1929./30. a. rahalisi ja varanduslikke aruandeid.

Raharaamatud olid komisjoni töö alguseks riigikontrolli poolt juba dokumentidega võrreldud, seepä-

rast komisjon seda tööd enam kordama ei hakanud ja ta jättis ka kontrolli esindaja välja kutsumata.

Kogu ülalnäidatud aega komisjon täies koosseisus ei töötanud, vaid volitas esimehe E. Saulepi raamatuid dokumentidega võrdlema.

Kassaraamat riiklike summade peale lõpeb 1. aprilliks 1930. a. ülejäägiga kaks sada nelikümmend kolm tuhat viiskümmend seitse krooni ja 13 senti (243.057:13) ja näidatud summa on kooskõlas aastaaruande ja krediitide raamatuga.

Kassaraamat erasummade peale lõpeb 1. aprilliks 1930. a. ülejäägiga viistuhast ükssada viiskümmend kolm krooni ja 79 senti (5.153:79) ja on kooskõlas kulude ja tulude arvega, kusjuures kulud ületavad tulud Kr. 2.918:84.

T. Pullisaar,

kaitseliidu peastaabi majandusosakonna pealik.

J. Aperson,

van. raamatupidaja.

Tabel nr. 7.

Kaitseliidu erasummade läbikäik malevais 1929/30. eelarve-aastal.

	Saldo 1-ks aprilliks 1929. a.	Aasta jook- sul sisse tulnud	K o k k u	Aasta jook- sul välja läinud	Jääb 1-ks aprilliks 1930. a.	Erasummade est murets- tud varustus 1929/30. eel- arveaastal.	M ä r k u s e d
1. Tallinna malev	28.475.07	68.641.22	97.116.29	76.524.72	20.591.57	10.084.62	*) Kuna malevate poolt esitatud andmed puudulikud ja saldod kokku ei lähe, on aruande kokkuseadmisel aluseks võetud eelmise aasta aruande saldo.
2. Harju "	5.386.21	14.150.94	19.537.15	12.861.75	6.675.40	566.72	
3. Tartu "	5.863.60	13.654.26	19.522.86	14.267.22	5.255.64	3.407.58	
4. Tartumaa "	6.793.18	—	6.793.18	—	6.793.18	—	
5. Viru "	5.848.43	21.600.98	27.449.41	21.404.71	6.044.70	888.15	
6. Pärnu "	2.082.80	—	2.082.80	—	2.082.80	—	
7. Pärnumaa "	6.249.58	16.929.92	23.179.50	15.675.15	7.504.35	1.225.40	
8. Narva "	1.469.65	5.454.99	6.924.64	6.378.05	546.59	565.15	
9. Sakalamaa "	4.117.19	10.784.92	14.902.11	12.446.27	2.455.84	—	
10. Võru "	5.783.55	7.418.09	11.201.62	7.237.27	3.964.35	649.50	
11. Valga "	2.623.24	10.233.82	12.857.06	10.091.19	2.765.87	—	
12. Lääne "	1.070.26	3.403.61	4.473.87	3.147.55	1.326.32	—	
13. Järva "	2.695.11	12.544.31	15.239.42	11.717.25	3.522.17	3.092.88	
14. Petseri "	1.441.24	—	1.441.24	—	1.441.24	—	
15. Saaremaa "	2.412.41	—	2.412.41	—	2.412.41	—	
Kokku:	80.316.50	184.817.06	265.133.56	191.751.13	73.382.43	22.480.—	
Saldo 1/IV 29. a.:	85.226.98	184.817.06	270.044.04	191.751.13	78.292.91	—	

T. Pullisaar,
majandusosakonna pealik.

J. Aperson,
v. raamatupidaja.